

java-bach

historien
om
thyboen
niels
breinholt
bach

Af
Villiam
Mortensen

forlaget knakken

java-bach

historien om thyboen
niels breinholt bach

af Villiam Mortensen

forlaget knakken

java-bach. historien om thyboen niels breinholt bach
af Villiam Mortensen

Udgiver:

Forlaget Knakken, Thisted, i samarbejde med
Egnshistorisk Forening for Sydthy.

Der er ydet økonomisk støtte af:

Jenny Bach, Hurup.
Sparekassen Limfjorden (Hvidbjerg Ørum Sparekasses
velgørende fond) .
Vestervig-Agger Håndværker- og Borgerforening
Vestervig Menighedsråd.
XL Byg. Thylands Trælasthandel. Hurup.

Distribution:

Forlaget Knakken, c/o Lokalthistorisk Arkiv for Thisted Kommune,
J.P. Jacobsens Hus, 7700 Thisted.
www.knakken.dk
e-mail: arkiv@thisted.dk
tlf.: 99 17 28 43.

ISBN: 978-87-88797-23-7
EAN: 9788788797237

Tryk:

Bornerups Bogtryk og Offset A/S, Ringvej 2, 7700 Thisted.

Copyright:

Forfatteren.

Forord

Tak til alle, som har bidraget til virkeliggørelsen af denne bog. Specielt Jenny Bach, Hurup, men også mange andre fra lokalområdet skal have tak for værdifulde oplysninger, uden hvilke bogen aldrig var blevet skrevet.

Niels Breinholt Bachs, alias Java-Bach, historie lever endnu i folkemunde, men den har været på vej i glemmebogen.

Bogen handler om en foretagsom igangsætter.

Kan nærværende historie bære fremtiden i sig ved at inspirere andre initiativrige thyboer til at slippe fantasi og energi løs til gavn for vor egn, vil det ikke være så ringe endda.

Tak til Egnshistorisk Forening for Sydthy og til Forlaget Knakken for positivt samarbejde omkring udgivelsen.

Tak til alle, som har ydet økonomisk støtte til trykningen.

Svankjær september 2010

Villiam Mortensen

Den gamle rejsekuffert

Da enkefru Agnete Bach i september 1990 afhændede ejendommen Rodenbjerg ved Flade og Ørum søerne for sammen med datteren Jenny at bosætte sig i Hurup, var der en bedaget og berejst kuffert til overs, som blev efterladt i skunken på loftet. (se modsat side).

De nye ejere havde ingen interesse i kufferten, så de overlod den til os, og vi har i de forløbne år haft den stående i stuen.

Rejsekufferten er 90 cm lang, 50 cm høj og 45 cm bred. Den er fremstillet af en slags finer overtrukket af et begsort læderagtigt materiale. Indvendigt er den beklædt med blågråt lærredsstof. Når låget åbnes, ser man, at øverste rum består af en løst indsat lågkasse, som er 12 cm dyb. I såvel lågkasse som i det underliggende hovedrum er der indsat spændebånd af lærred med hægter samt andet beslag til fiksering af tøj og grej.

Kuffertens ydre afslører nok, at den er aldersstegen, men alligevel virker den uhyre solid. I hver ende er der rundt om kufferten pånittet en solid kantbeskytter af læder, og på de otte hjørner er der yderligere pånittet kraftige hjørnebeskyttere. Rundt om kufferten er der sømmet fire solide gjorde af dampbehandlet bøjeligt træ. Hele vejen rundt om lågets nederste kant mod selve kufferten er der spændt en jerngjord. Håndtagsfæsterne i kuffertens ender er udført af messing, men de oprindelige håndtag er for længst gået støvets gang og erstattet af sisalreb, som nu er gult og mørnet. De tre messinghængsler bagtil er intakte. De tre låseanordninger fortil er af messing. Den midterste virker noget værkbruden og funktionshæmmet, men et stykke sisaltov bøder på dette. De to sidehængsler fortil på kufferten har set bedre dage, men med god vilje kan man kalde dem intakte.

På kuffertens låg og sider er der påklistret en del mærkater. Langt de fleste er desværre mørnede og næsten afpillede. Det er brandærgerligt, for tænk om man kunne rekonstruere kuffertens rejserute på kloden alene ud fra mærkaterne.

Jeg må nøjes med i flæng at nævne, hvad der stadig kan læses:

SINGAPORE. OSLO-STOCKHOLM - KØBENHAVN. ROTTERDAMSCHES LLO. BERLIN. FALSTE... LLOYD.APORE. RAFFLES HOTEL, SINGAPORE.

Da Birgit og jeg år 2000 fløj til New Zealand og mellem landede i Singapore, opsøgte vi ovennævnte "Raffles Hotel," som er et gammelt fornemt etablissement bygget til guldgravere og plantageejere fra Fjernøsten. Ved indkørslen til hotellet stod en to meter høj inder i flot rød uniform og dirigerede nypolerede luksusbiler frem til den røde løber. Vi var klædt som cykelturister, så vi hørte ikke rigtigt hjemme i det gode selskab. Restauranternes menukort så spændende ud, men vi havde lagt budget efter mere beskedne spisesteder.

Alligevel fik vi lov til at kigge indenfor i de pænere gemakker, hvorefter vi gik ned i kælderetagens slyngelstue og drak os en stille øl. Til øllerne serveredes jordnødder, men der gjaldt det særlige her, at man skulle kaste de afpillede skaller på gulvet. Her lå i forvejen et tykt lag jordnøddeskaller efter tidligere gæster.

Nu tilbage til kufferten, som har besøgt Raffles Hotel før os. Det er en af Java-Bachs rejsekufferter. Siden vi fik kufferten i huset, har jeg drømt om at fortælle dens og dermed dens ejers historie.

På de følgende sider realiserer jeg min drøm:

Skal vi forstå, hvilket stof Niels Breinholt Bach, alias Java-Bach var gjort af, må vi bore lidt i hans familieforshold.

Faderen - købmand J. P. Bach fra Vestervig

Niels B. Bachs far, J.P. Bach, (27.11.1844–15.12.1916) var som storkøbmand Vestervigs ubestridte matador. J.P. Bach kom egentlig fra Ørding sogn på Mors og var søn af gårdejer Chr. Poulsen Bach og dennes hustru, Marie Christensen. Han havde fået sin købmandsuddannelse hos Laurits S. Trap i Nykøbing. Da han i 1867 kom til Vestervig, oprettede han sammen med sin læremester købmandsforretningen Trap og Bach. Den dynamiske Bach oplevede dog i længden samarbejdet med den mere fodsælende Trab som hæmmende for sine

*Købmand J. P. Bach klapper sin hest.
Den blev kaldt "Grisen."*

udfoldelsesmuligheder, så kompagniskabet ophævedes i 1875.

J. P. Bach havde en pæn slant penge på lommen, da han kom fra Mors, så han byggede Det Hvide Hus i Klostergade på et jordstykke, som i 1874 blev udstykket fra Tinghuset. Her fik Bachfamilien sit hjem, her styrede J.P. Bach sine forretninger fra, og herfra foregik der en livlig handel med cement, kul, korn, foderstoffer etc. De første år drev firmaet også kolonialafdeling fra forretningen beliggende på modsatte side af gaden, nuværende Klostergade 45, men i 1885 solgtes denne afdeling fra til købmand Jens Chr. Hundahl.

1904 indgik J.P. Bach kompagniskab med søstersønnen, købmand Poul Jepsen (1877-1952), som også kom fra Mors. Herefter gik firmaet under navnet Bach og

Jepsen, hvilket varede ved selv mange år efter, at købmand J.P. Bach døde i 1916.

Skal vi opsummere det virkefelt, som den dynamiske morsingbo, J.P. Bach, spændte over, må vi nævne:

Han drev den største købmandsforretning i Thisted Amt med filialer i Krik, ved Visbyå, i Doverodde, i Thisted og i Thissinghus på Mors.

Han var medlem af Vestervig sogneråd fra 1883 til 1889. Han var sognerådsformand fra 1883 til 1885. Han var initiativtager til oprettelsen af Thylands Bank i 1885 og første formand for bankrådet.

Han købte sammen med en række af egnens gårdeje-
re og proprietærer Ørum sø i 1895.

Han afhændede atter søen i 1908 på medejernes vegne.

Han var formand for Vestervig Elværk.

Han lod i 1908 den senere dommerbolig bygge efter arkitekt Ulrik Plesners tegninger og forærede den til sønnen, herredsfuldmægtig C. Lyngby Bach.

Han lod i 1916 Vestervig Tekniske Skole bygge for egne midler og forærede den til byen.

Han ejede sammen med købmand Jepsen et par svenske skove, hvorfra makkerparret hentede tømmer til Krik Havn. Firmaet Bach og Jepsen indskibede gennem en årrække til Krik Havn mere, end der blev indskibet i Thisted Havn i form af foderstoffer, cement, kul, koks, brædder og tømmer.

J.P. Bach blev for sit mangesidige virke udnævnt til æresmedlem af Vestervig Håndværker- og Borgerforening, og han blev udnævnt til Ridder af Dannebrog.

Ved hans død i 1916 arvede hver af hans tre sønner betydelige pengesummer.

I anledning af malermester Leo Pallesgaards 80-års fødselsdag den 08.10.1995 udtalte denne til Thisted Dagblad:

Ja, du skulle have set Krik Havn i gamle dage. Udover hvad firmaet Bach og Jepsen husede af korn, foderstoffer, cement o.s.v. i lagerbygningerne, var der de hushøje kul- og koksdynger. De tre-fire flot opbyggede, lagdelte brædestabler smalnede af opad og endte øverst i et tag. Ja, de lignede i grunden allermest østerlandske pagoder.

Når jeg i min barndom cyklede fra Vestervig til Agger, blev jeg altid forundret, hvis jeg ikke straks efter at have passeret Mads Peesens bakke vest for byen øjnede to-tre skibe, som var i gang med at losse ved pieren uden for Krik. Gennem flere år var Krik den eneste statshavn i Danmark, som gav overskud. Og lyt nu: I dette århundredes første fem årtier blev der losset mere svært materiel i Krik Havn end i Thisted Havn. Skal vi finde årsagen til al den leben, ja så ligger svaret i J. P. Bachs stædighed!

Den 26. oktober 1870 giftede den 26-årige købmand Jens Peter Bach, Vestervig, sig med den fire år yngre Christine Morell Lyngby, som var født i Nykøbing Mors 23. september 1848. Hendes forældre var købmand Christian Frederik Lyngby og hustru Nielsine Ane Krogh.

Ved siden af J. P. Bachs store gravsten, som er placeret umiddelbart syd for Vestervig Kirke, står en mindre sten med indskriften:

"Christine Bach, født Lyngbye, død 13. april 1872, 23 år gammel".

I Thisted Amtstidende fra 18.04.1872 er der en dødsannonce med teksten:

"Igaar Morges tog vorherre til sig min elskede Hustru Christine Morell, født Lyngbye, 23 ½ Aar gammel. Vestervig, den 14 de April 1872. I. P. Bach."

Købmand Bach blev altså enkemand første gang allerede som 28-årig, men det har ikke været muligt at finde oplysninger om Christine Morell, og omstændighederne omkring hendes dødsfald står også hen i det uvisse.

I det følgende fortælles, at J. P. Bach fire år senere bliver gift med Signe Breinholt, og da de får en søn, giver de denne mellemnavnet Lyngby, som jo var Christines pigenavn. Da Signe senere dør, bliver Bach som 50-årig endnu en gang enkemand.

I Vestervig Kirkes tårn hænger der bag orglet en indrammet kistekrans i forsølvet egeløv fra købmand Bachs båre. Inskriptionen er:

*"I. P. BACH – VESTERVIG 15.12.1916. SYDTHYS
HANDELSFORENING."*

Morfaderen Niels Breinholt

Niels Breinholt Bachs mor, Signe Bach, (født Jensine Caroline Breinholt, 28.01.1849 - 16.09.1894) blev 31.12.1876 gift med købmand J. P. Bach, Vestervig. Hun var født på herregården Kabbel ved Lemvig og var ved fødslen forældrenes femte barn, men senere kom der yderligere fem til. Under det meste af opvæksten boede hun på Spøttrup.

Vi ved ikke så meget om hende, men det nævnes, at hun var politisk interesseret. Da hun døde som 45-årig, var Niels Breinholt Bach kun ni år gammel.

Hendes forældre, Niels Breinholt (10.07.1819 - 18.07.1906) fra Damsgård på Mors og Maren Stokholm (13.08.1820 - 24.06.1884) fra herregården Kabbel ved Lemvig ejede først Kabbel, som solgtes i 1846 for 32.000 rigsdaler. Herefter købte Niels Breinholt sammen med en svoger og en onkel herregården Tandrup ved Bedsted. 1848 blev denne solgt, og Niels Breinholt gik med i et konsortium, som købte herregården Spøttrup på Salling, men fra 1855 blev Niels Breinholt enejer af Spøttrup, idet bøndergodset i mellemtiden var blevet frasolgt. Herefter fulgte en turbulent årrække for Niels Breinholt og hans familie med brændevinsfremstilling, bortforpagtning, hedeopdyrkning, søtørlægning og juridiske trakasserier, inden Spøttrup i 1875 endelig blev afhændet til proprietær Balle for 250.000 kroner, hvorefter Maren og Niels Breinholt flyttede til København.

Nogle år senere rejste Niels Breinholt til London uden i forvejen at have erhvervet sig engelskkundskaber. Her gik han i gang med at yde sagkyndig støtte til sønnen, Jens Stokholm Breinholt, som havde etableret en kreaturkommissionsforretning derovre. Det lykkedes. Efter nogle år i London returnerede Niels Breinholt til Danmark, hvor han først købte gård på Silkeborgkanten, og senere købte han Nygård i Ballerup. 1898 afhændede Niels Breinholt sine landbrug og bosatte sig atter i København, hvor han døde 1906. Da havde han været enkemand i 22 år, idet Maren døde i London i 1884. Ja,

Java-Bachs mor, Signe Breinholt, blev født på Kabbel.

ikke sandt? Kære læser! Man hiver en ekstra gang efter luften, når man ser, hvor stor en aktionsradius, Java-Bachs far og Java-Bachs morfar benyttede sig af. Hvor stor var jeres forfædres råderum i sidste halvdel af det nittende århundrede?

Niels Breinholt Bachs søskende

Den ældste af købmand J. P. Bach og Signes børn fik ved fødslen navnet Christen Lyngby Bach (19.04.1878 - 07.12.1960). Ni år gammel blev Christen sendt på realskole i Thisted, hvor han i 1893 bestod præliminæreksamen. I Thistedårene var han kun hjemme i ferierne, for han havde ingen cykel. Den første cykel fik han af faderen som 16-årig, og den var flunkende ny, så man kan gætte på, at eksamensresultaterne var blevet godkendt af det fædrene ophav. Skæbnen ville imidlertid, at da Christen første gang prøvekørte cyklen, fik han for meget fart på ned ad en bakke. Resultatet blev, at han væltede, og cyklen fik så uoprettelige skader, så den aldrig mere blev til køretøj, men den blev et yndet samtaleemne ved kaffebordene i Vestervig.

Efter præliminæreksamen blev Christen sendt på latinskole på Østre Borgerdydskole. Denne lå i Stockholmsgade i København

Herefter fulgte juridiske studier krydret med fritidsinteresser indenfor teater, musik, politik og friluftsliv. Året efter juridisk embedseksamen i 1903 blev cand. jur. Christen Lyngby Bach ansat som herredsfuldmægtig i Vestervig med ret til at drive privat praksis ved siden af.

27. maj 1908 blev han, som familien ofte kaldte "Onkel By", gift med distriktslæge Blume-Knudsens datter, Karen Ida Laura Sofie. I forbindelse med brylluppet forærede brudgommens far, købmand J.P. Bach, det nygifte par den senere dommerbolig, som i vore dage huser Vestervig Kirkemusikskole.

Denne smukke bygning fra 1908 er tegnet af ingen ringere end arkitekt Ulrik Plesner (1861-1933), som jo også har sat et kraftigt fingeraftryk på rigtig mange huse i Skagen, af hvilke skal nævnes: Brøndums Hotel,

Klitgården, Skagen Bank, Skagen Sygehus og Havnekontoret. De plesnerske træ, som vi genkender såvel her som der, er højt tag af rødt tegl, hvide gesimser, okker-gult murværk og sprossedelte, hvidmalede vinduer.

For at hjælpe sønnen og svigerdatteren yderligere på vej gav købmanden dem i 1912 en ny åben bil af mærket Ford.

1919 blev Christen Lyngby Bach dommerfuldmægtig, og samme år fik han sagførerbestalling, men 1932 flyttede han med familien til Ålborg, hvor han efter ansøgning havde fået stillingen som politimester. Denne stilling beholdt han, til han søgte sin afsked i 1948. Ved den lejlighed udnævntes han til Kommandør af Dannebrog.

Ægteparret Ida og Christen Lyngby Bach forblev barnløse, men de adopterede plejedatteren Bodil, som desværre kom til at lide af sukkersyge allerede fra 17-års alderen, hvilket var medvirkende til, at familien søgte til Ålborg for at komme til en større by.

Da Niels Breinholt Bach i 1923 stiftede firmaet "Bach Cane Sugar", var Christen Lyngby Bach en af medstifterne. 1925 købte Christen Lyngby Bach sammen med to venner Thylands Bank tilbage fra Landmandsbanken på gunstige vilkår.

Det var selvfølgelig en torn i øjet på Christen Lyngby Bach, at Landmandsbanken havde opkøbt Thylands Bank i 1917, året efter at faderen, J.P. Bach, var død. Det var trods alt sidstnævnte, der havde været primus motor ved stiftelsen i 1885.

Vil læserne vide mere om Christen Lyngby Bach henvises til politimesterens "Erindringer fra Vestervig". Sydthy Årbog 1992.

Signe og J. P. Bachs andet barn var en pige, som fik navnet Jenny Breinholt Bach (25.10.1880-12.06.1885). Man ved intet om denne pige, som døde, inden hun endnu var fyldt fem år, men der står et lille marmorkors med indskriften "JENNY" på familiegravstedet umiddelbart syd for Vestervig Kirke, og da Agnete og Niels Breinholt Bach i 1934 fik en datter, gav de hende navnet Jenny.

Historiens hovedperson, Niels Breinholt Bach, alias Java-Bach (06.09.1885 - 12.03.1973), ham vender vi tilbage til senere.

Yngste søn hos købmandsfamilien var Jens Peter Breinholt Bach, som skolemæssigt fulgte den slagne vej fra præliminæreksamen i Thisted over studentereksamen på Østre Borgerdydskole til universitetsstudier i København.

Man kender ikke så meget til biografiske detaljer omkring Jens, men han studerede nogle år medicin. Studierne blev imidlertid afbrudt i utide, da han led af dårligt syn og tilbagevendende migræneanfald. Jens karakteriseres som et fint og retskaffent menneske, poetisk og meget interesseret i skønlitteratur.

Niels Breinholt Bachs barndom og ungdom

Niels Breinholt Bach, bogens hovedperson, var kun ni år, da han mistede sin mor, så man kan vel godt forstå, hvorfor han kun sjældent har omtalt sin tidlige barndom. 12 år gammel flyttede han til Thisted for at gå på præliminærkursus. Han boede til leje hos en lærerfamilie og kom som storebroderen kun hjem i ferierne. Tiderne havde imidlertid ændret sig, så Niels kunne benytte sig af egen cykel, når han skulle fra Thisted til Vestervig. Han har senere fortalt, at det var en ganske drøj tur at cykle de fire mil, da de snoede veje var grusbelagte.

Efter præliminæreksamen fulgte latinskoleophold på Østre Borgerdydskole, som dog ikke for hans vedkommende afsluttedes med studentereksamen, eftersom han anså gymnasieårene for at være tidsspilde. Alle Vestervigkøbmandens tre sønner boede under studierne i København på pensionat hos frøken Sommer, som stammede fra Vestervig, så vi må forestille os, at de levede under ordnede forhold. Det hændte nu og da, at købmand J. P. Bach var i København på forretningsrejse, og han benyttede selvfølgelig lejligheden til at hilse på sønnerne. Skulle købmanden videre til Småland i Sverige for at inspicere sine skove, fik drengene undertiden lov til at rejse med. De kunne så fiske i elvene, og efterhånden som de voksede til, jage i skovene. Tømmerflådningen på Nissanelven og Laganelven optog dem også meget.

Modsat side øverst: Kabbels hovedbygning. Da Java-Bach efter faderens død i 1916 købte herregården, havde den ikke været i slægtens eje, siden morfaderen, Niels Breinholt, 70 år tidligere afhændede den.

Modsat side - højre spalte: Vestervig. N. B. Bachs storebror, Christen Lyngby Bach, står ved bilens køler. Han blev i 1908 gift med Karen Ida Laura Sofie, som sidder på bagsædet. Hun var datter af distriktslæge Blume-Knudsen.

Soerabaia. Java. Niels B. Bach er som ung kemiingeniør ansat på Java.

Den medicinstuderende Jens Bach sender et postkort til broderen Niels B. Bach, som bor på Java. Billedet viser begravelsesoget i anledning af kong Frederik den 8.s død. Tronfølgeren, Christian den 10., ses med skråbånd.

Niels var fra sin pure ungdom meget interesseret i fugle og ønskede at blive ornitolog, men han ombestemte sig og blev discipel på Thisted Apotek, idet han agtede at uddanne sig til farmaceut.

Da Niels Breinholt Bach imidlertid var ret ambitiøs, afbrød han ansættelsen på apoteket og rejste i en ung alder til Braunschweig i Tyskland for at studere kemi, og her fuldførte han kemiingeniørstudiet.

Navnet Java-Bach

Under opholdet i Tyskland begyndte første verdenskrig så småt at true, hvorfor Niels Breinholt Bach brød op og rejste til Hollandsk Ostindien.

Her fik han først ansættelse som sukkerkemiker på en hollandsk sukkerfabrik på Java, hvor han virkede som teknisk rådgiver i en kortere årrække. Dette rygtedes selvfølgelig på Vestervigegnen, hvor man så vidt det lod sig gøre hellere end gerne i årene fremover lagde øre til beretninger om den fremstormende thybos ageren på verdensscenen. Blev navnet Java-Bach fremover nævnt, vidste enhver oplyst thybo, hvem det drejede sig om.

I forbindelse med købmand J.P. Bachs død i 1916 var Niels Breinholt Bach hjemme fra Østen. Ved boopgørelsen efter faderen arvede han og hans to brødre betydelige beløb.

Christen Lyngby Bach købte værdipapirer for sin arv.

Lillebror, J. P. Breinholt Bach, som gerne ville ud at se sig om, købte en hvid stråhat samt en flunkende ny åben Renault for sin arv og kørte derefter Europa tyndt.

Niels Breinholt Bach, som aldrig havde beskæftiget sig med landbrug, anvendte 315.000 kroner af sin arv på at købe herregården Kabbel ved Lemvig, så den igen kunne komme i familiens eje, efter at den havde været på fremmede hænder i 70 år. Desuden købte han en flot lystyacht, hvilket var praktisk nok, for der var kun ganske få hundrede meter fra Kabbels smukke hovedbygning og ned til fortøjningspladsen ved Limfjorden.

Det var nu alligevel nok et par forhastede handler, Java-Bach her gjorde. Havde han i overmod for en stund rent glemt, at han var i gang med at etablere sig i Østen? Kabbels stive lerjord har sikkert også været vanskelig at håndtere for den unge herremand, som ingen erfaring havde som agrar. Allerede 1921 solgte han atter såvel lystyacht som herregård for at hellige sig aktiviteterne i det fjerne.

"Bach Cane Sugar Co A/S 1923"

Java-Bach foretrak at sidde for bordenden frem for at være ansat, så han købte efter fire mislykkede forsøg i 1923 en stor sukkerrørsplantage nær Janiway på Filippinerne, hvor han opførte en sukkerfabrik. Firmaet, som kom til at hedde "Bach Cane Sugar Co A/S 1923," etableredes for en stor del af egne midler, men også broderen, Christen Lyngby Bach, den fremtrædende svenske finansmand Jacob Wallenberg samt Java-Bachs forretningsforbindelse, skibsreder A.P. Møller, havde aktieposter i den. Den samlede aktiekapital udgjorde 750.000 kroner, og virksomhedens størrelse illustreres bedst ved, at man havde egen jernbane.

Etableringsfasen varede imidlertid længere tid end anslået, og indtjeningen lod vente på sig. Derfor opstod der en række uoverensstemmelser mellem direktør

Filippinerne 1929. Den nye fabrik i Janiway. Til højre ses familien Bachs privatbolig. Aktionærerne var: Niels.B. Bach, Christen Lyngby Bach, Jacob Wallenberg, A.P. Møller. Samlede aktiekapital: 750.000 kroner.

Filippinerne 1932. Direktør N.B. Bach i den nyopførte privatbolig i Janiway. Bemærk fletværket i vægge og loft.

Filippinerne 1933. Janiwayfabrikken havde egen jernbane til transport af sukkerrør. Her ses lokomotivet.

Filippinerne 1933. På fabrikken udnyttede man Caribou (vandbøfler) som træk- og lastdyr.

Filippinerne 1933. Bachs tekst: 2. januar. Jernbanemændene holder nytårsfest. Et svin bliver stegt på spid til venstre. Manden med 10 gallonhatten er Mr. Robinson fra Texas.

Filippinerne 25. marts 1936. Familien Bach er netop landet i hovedstaden Manila med propelmaskine. Java-Bach fotograferer, mens Agnete Bach og guvernanten tager sig af børnene.

Filippinerne. Plantagearbejderne udenfor arbejderboligerne.

Bach og bestyrelsen. Bach advokerede for udvidelser, men bestyrelsen ville vente og se afkast. Efterhånden syntes A.P. Møller, at fremtiden så udsigtsløs ud for selskabet, så han besluttede i 1929 at sælge sin aktiebeholdning på 150.000 kroner, men den venskabelige forbindelse mellem N. B. Bach og A.P. Møller var fremover intakt.

A.P. Møller havde på forhånd håbet, at den planlagte produktion ville nå en sådan størrelse, at den kunne give beskæftigelse til Mærsk Flåden og i bedste fald danne grundlag for regelmæssig fart. Inden Bach forlod Danmark, fik han derfor pålæg om at holde et vågent øje med skibsfartsforholdene i Østen, da det kunne have "stor betydning for landet, at der under dansk flag kan drives ruter på oversøiske pladser, og jeg (A. P. Møller) vil antagelig til enhver tid kunne skaffe det materiale, som behøves." (Ove Hornby: "Ved rettidig omhu" side 137).

Landmandsbankens krak

Men der skete også andet i 1923. Landmandsbanken

gik konkurs kun seks år efter, at den havde opkøbt Thylands Bank. Det kom til at koste Java-Bach penge, store penge, men det slog ikke benene væk under ham. - Broderen, Christen Lyngby Bach, var i en lang årrække med i Landmandsbankens repræsentantskab såvel i Vestervigafdelingen som i den lokale hovedafdeling i Hurup, så han har selvfølgelig også fulgt nedturen med blandede følelser.

At Landmandsbanken, Danmarks største bank, skulle krakke, kan vi sagtens forklare, når vi ser historien i bagklogskabens klare lys. Banken havde gennem mange år kun kendt til vækst. Andre såvel indenlandske som udenlandske banker var blevet købt op, og grænseoverskridende forbindelser var blevet etableret i et væk. Bankdirektør Emil Glückstadts ry nåede internationale højder, og efterhånden indlod han sig på mere uforsvarlige forretninger, som lod hånt om banklovens bestemmelser.

Gullaschbaronen og våbenfabrikanten Harald Plum var en mand, man helst skulle have foran sig. At han blandede savsmuld i den gullasch, som blev sendt sydpå til de tyske soldater, er kun en af de historier, som den-

ne farverige personlighed efterlader sig. Nok om det. Harald Plum lånte 250 millioner kroner i Landmandsbanken, og han var langt fra den eneste.

I 1921-22 begyndte de overbelånte firmaer i Danmark at få problemer med afsætningen. Pludselig raslede bankkurserne ned. Landmandsbanken mistede 200 millioner kroner alene på Plum.

Glückstadt, som havde overvurderet såvel egne evner som Landmandsbankens polstring, løj først om bankens deroute og konstruerede så med andre spekulanter nogle konsortier, som skulle sløre bankens problemer.

En undersøgelseskommision blev nedsat. Sandheden kom for en dag. Glückstadt fik sin afsked og fængsledes sigtet for svindel og humbug. Nationalbanken indskød reservekapital, og banken rekonstrueredes ad flere omgange. 1923 blev bankens tab opgjort til 232 millioner kroner, og der var udsigt til yderligere tab på 300 millioner. 1928 blev hele aktiekapitalen på 450 millioner kroner afskrevet. Mon artiklens læsere kan lade være med at sammenligne denne bankskandale med vore dages bankskandaler?

3. juni 1923 konverterede Emil Glückstadt fra mosaisk tro til katolicismen. 23. juni 1923 døde han under en operation med lokalbedøvelse på Kommunehospitalet i København. 23. oktober 1929, seks dage før krakket på Wall Street, begik Harald Plum selvmord.

Giftermålet med Agnete Kongsbak

På en af Java-Bachs rejser til Danmark traf han i København den 20 år yngre Agnete Kongsbak (1905-2004), som han forlovede sig med. Agnete, som var opvokset på Christianshavn, var ud af kunstnerfamilie. Selv dyrkede Agnete Bach som ung musikken. Hun gik til sang hos Hedevid Quiding (1867-1936) sammen med Børge Rosenbaum (Victor Borge). Hedevid Quiding ønskede, at Agnete skulle gå på scenen, men uddannelsen som sangerinde stoppede, da Agnete blev gift. Agnete havde et forbillede i mosteren, som var konservatorieuddannet musiker med den højt estimerede pianistinde Agnes Adler som lærer.

Den akademiuddannede landskabs- og portrætmaler

Ceylon maj 1930. Det nygifte par besøger Colombo.

Berlin. Juni 1932. Agnete og J.P. Bach spadserer på Kurfürstendam.

Filippinerne. Juni 1933. Agnete Bach med kasavarod. Privatboligen i baggrunden.

Filippinerne. Niels mellem barnepige Ayoc og houseboy Ramon, som altid var fint klædt på.

Filippinerne. 1933. Agnete Bach i sukkerplantagen, "Locsins Sugarfields," Janiway.

Albert Kongsbak (1877-1958) var Agnetes onkel. På plejehjemmet i Bedsted hænger der portrætter af ægteparret Bachs venner, proprietærparret Anna og Folmer Lützhøft, Tandrup, som Albert Kongsbak har malet. Endvidere har han malet portrætter af Agnete og Niels B. Bach. Sidstnævnte portræt har været udstillet på Charlottenborg.

I 1930 blev Niels Breinholt Bach og Agnete Kongsbak gift i Holmens kirke. 1932 fødte Agnete Bach sønnen Niels på Frederiksberg privatklinik, og to år senere fødte hun datteren Jenny.

Tre hvide hejrer

Jenny Bach, som nu bor i Hurup, husker, at moderen har fortalt, at hun på Filippinerne havde en kinesisk kok, som hed Vidal, mens houseboyen Ramon var filippiner. Han var som 16-årig "kommet ned fra bjergene." Ramon var meget tro mod sit herskab, hvilket ytrede sig ved, at han altid satte tingene nøjagtigt der, hvor de havde deres plads i huset. Husets første barnepige var tysk, men senere fik man dansk barnepige.

Arbejderne på fabrikken samt privatchaufføren Frederico var alle filippinere. Bachs forretningsforbindelser var fortrinsvis englændere, amerikanere og spaniolere. Jenny fortæller, at spaniolerne var kvinder, de var meget elegante og bar smukke smykker. Man må formode, at de spanske mænd i stedet for at ofre tid på forretningsmøder har adspredt sig med billard i klubberne, hvis de da ikke forlystede sig med at gå til hanekamp.

Jenny, som var en lille pige, da familien boede på Filippinerne, husker selvfølgelig kun, hvad hun har fået fortalt. Hun fortæller, at fabriksbygningerne var beklædt med stålplader. Når der opstod tyfoner, skulle man holde sig inden døre. Stålpladerne kunne nemlig være livsfarlige, hvis stormen rev dem løs og hvirvlede dem gennem luften.

Firmaet "Bach Cane Sugar 1923" havde som logo på de store sukkersække tre hvide hejrer (herons). Skyldes det mon Java-Bachs fascination af hejrerne ved Rodenbjerg og Ørum søer?

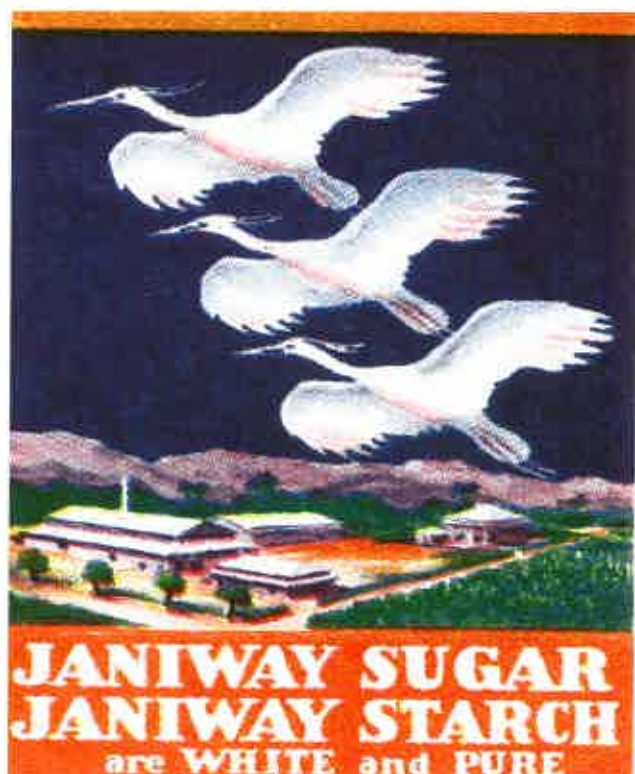
Agnete Bach har uden tvivl følt sig ensom, når hun var

Filippinerne 1931. Niels B. Bach efter jagttur. Boyén Ramon bærer jagtbyttet, mens fru Bach klapper hunden Peter.

Filippinerne. Janiwayfirmaets logo: Fabrikken og de tre hejrer.

Iloilo, Filippinerne 1933. Agnete og Niels B. Bach på havnen i Iloilo. De overværer lastningen af et Mærskskib med rørsukker fra fabrikken i Janiway.

Filippinerne. Oktober 1930. Fru Bachs tekst: Houseboy Ramon med vagtler. Schæferhunden Peter interesserer sig kun for kattekillingerne. Kokken Vidal er klar til at tilberede vagtlerne.

Singapore 1936. Hr. og fru Bach med børnene Niels og Jenny på M.S. Victoria. I Singapore overnattede Bachfamilien undertiden på "Raffles Hotel."

Filippinerne. Landsbybeboere i Janiway flytter et hus i fællesskab.

Athen. 2. april 1935. Java-Bach og hans rejsefæller sidder foran Akropolis.

Berlin. Oktober 1935. Hr. og fru Bach otter på Kurfürstendam. Ægteparret rejste meget i 30'erne.

alene hjemme sammen med de to små børn, mens plantageeieren, Niels B. Bach, var på forretningsrejse, så han købte et klaver til hende. Hun blev fremover rigtig dygtig til at spille og elskede specielt at spille Chopins valse.

Engang, da Niels B. Bach var på forretningsrejse til Manila og efterlod fru Bach derhjemme, havde hun som sædvanlig en skarpladt revolver under hovedpuden samt en bidsk schæferhund under sengen, mens en vagtmand gik sine runder på terrassen udenfor det runde hus.

Familien havde imidlertid en tam marabustork, som også yndede at spankulere frem og tilbage på verandaen. Da vagtmanden pludselig vendte sig om, fordi han pludselig blev opmærksom på noget, kom han ved et uheld til at hugge hovedet af marabustorken med sin machete, hvilket han næste morgen svedende bekendte.

Når Java Bach kunne begå sig på den internationale scene, var en af grundene den, at han havde flair for sprog. Han talte ubesværet hollandsk, javanesisk, tysk, engelsk, fransk og spansk. Spansk lærte han således på få uger af en spansk præst, da han første gang sejlede til Filippinerne.

"Tanganyika Planting Co Ltd. 1930"

Ifølge historikeren Ove Hornbys bog: "Ved rettidig omhu..." blev skibsreder A.P. Møller i 1930 engageret i plantagedrift i Tanganyika i Afrika via det nydannede danske selskab "The Tanganyika Planting Company Ltd.", som han kom til at stå i spidsen for. Selskabet havde for en 99-årig periode overtaget brugsretten til 10.000 acres (1 acre svarer til 0,4 ha), som lå ved Arusha nær Kilimanjaro-bjerget. I første omgang forsøgte man sig med sisal dyrkning på 2.000 acres, men grundet prisfald på verdensmarkedet, viste dyrkning af denne afgrøde sig ikke lønsom.

1932 besøgte Niels B. Bach sammen med ingeniør D. R. Holm, A. P. Møller i København. Ifølge Jenny Bach bad A. P. Møller om et råd vedrørende fremtidig udnyttelse af arealet. Niels B. Bach, som jo havde erfaringer fra Fjernøsten, sagde: "Plant sukkerrør og byg en sukkerfabrik!"

Ingeniør Holm besøgte efterfølgende Tanganyika og sagde god for sukkerprojektet, hvorefter man yderligere lejede 15.000 acres af de stedlige myndigheder, samtidig med at man opnåede forbedret adgang til overrisling med flodvand.

Filippinerne. 24.03.1936. Niels holder party. Kok Vidal og houseboy Ramon står til tjeneste.

Filippinerne. Julen 1935. Tjenestefolkene er klar til at modtage Mrs. Bach, Niels og lille Jenny.

Nice, Frankrig 1931. Bagpå har Niels B. Bach skrevet: Mærsk, Sally, A.P. Møller og Frue, Niels og Bitte.

Niels B. Bach blev samme år tilknyttet projektet som rådgiver, og fra 20. maj 1935 var han medlem af bestyrelsen i "A/S The Tanganyika Planting Company Ltd.," som var selskabets juridiske navn. Bach, som flere gange besøgte plantagen, var involveret i den praktiske planlægning og i anskaffelsen af "en mindre brugt sukkerfabrik," som er omtalt i "Ved rettidig omhu..." A. P. Møller havde aldrig haft tid og lejlighed til at besøge plantagen, og da råssukkerpriserne år efter år viste sig ugunstige, skrev han ifølge Hornby i 1938 til en forretningsforbindelse:

"Jeg er kommet til det resultat, at det i virkeligheden ligger uden for mit naturlige område at drive en sådan virksomhed, og jeg vil derfor foretrække at afhænde den ved lejlighed."

Lejligheden kom imidlertid ikke, inden den tyske besættelse af Danmark afbrød forbindelsen til den britiske koloni.

Mærsk Mc-Kinney Møller ankom til New York den 10. juni 1940. Forud var gået en hektisk periode, der startede den 9ende april tidlig morgen. De 36 skibe i Mærsk flåden, som befandt sig udenfor dansk farvand,

modtog alle instruktion om at søge neutral havn og kun at følge anvisninger fra A. P. Møllers partner i USA, fæteren Hans Isbrandtsen. Med henblik på at kunne agere med fuldmagt fra sin fader, A. P. Møller, fik Mærsk Mc-Kinney Møller overdraget halvdelen af de stemmeberettigede aktier i "The Isbrandtsen – Møller Company" og blev optaget som partner i Firmaet A. P. Møller den 24. maj 1940.

Ankommet til USA forsøgte Mærsk Mc-Kinney Møller forgæves at sætte Mærsk skibene i fart, men bestræbelserne blev standset, da de amerikanske myndigheder rekvisionerede (beslaglæggelse af krigsfornødenheder under krig) skibene i 1941. I stedet begyndte forberedelserne til tiden efter krigen, blandt andet med oprettelse af et handelsselskab og firmaet "Interseas Shipping Company," som skulle varetage "Maersk Lines" interesser i USA. (Ove Hornby: "Ved rettidig Omhu...", side 157 og side 171-174)

Samtidig havde Mærsk Mc-Kinney Møller, i modsætning til ledelsen i København, mulighed for kontakt til "The Tanganyika Planting Company." I denne sammenhæng var der sporadisk brevveksling mellem Hr. Møller i New York og Niels B. Bach, som i mellemtiden var flyttet til New York.

Trods de svære leveringsforhold blev det forsøgt at skaffe nye, mere moderne maskiner til produktionen i Tanganyika. Om disse tekniske forhold var bestyrelsesmedlemmet Bachs ekspertise i sukkerproduktion af betydning, og Mærsk Mc-Kinney Møller benyttede sig naturligt af denne mulighed for råd.

1951 besøgte A. P. Møller for første gang plantagen, og han blev optaget af mulighederne for at iværksætte en ekspansion.

Bach udtrådte efter eget ønske af bestyrelsen i forbindelse med generalforsamlingen 14. december 1953, hvorefter han heller ikke på anden vis var engageret i "The Tanganyika Planting Company."

For at gøre en lang historie kort nævner jeg, at selskabet i 1960 var nået op på en årlig produktion på 30.000 tons sukker og med et arbejderantal på 3-3.500. Herefter udvidedes produktionen yderligere indtil 1980, hvorefter selskabet afhændedes til staten Tanzania.

Bachs omfattende viden om sukkerfremstilling må være rygtedes i Danmark. Pludselig blev han nemlig tilbudt stillingen som direktør i De Danske Sukkerfabrikker. Det var smigrende, men Bach takkede nej. Han var for entreprenant til, at han ville lade sig binde i et ansættelsesforhold.

Rodenbjerg og klitarealerne

Java-Bach var gennem hele livet meget naturglad, og det var en ungdomsdrøm, der gik i opfyldelse, da han i 1934 købte Rodenbjerg, som ligger mellem Ørum og Flade sø. (Jenny fortæller mig, at Rodenbjerg skrives med et d, da gården er bygget "ved roden af" en bakke). Tidligere hed gården Rodenbjerggård, og der hørte oprindeligt mere landbrugsjord til ejendommen, men gårdene Sønder Rodenbjerg og Øster Rodenbjerg er udstykket fra den i 1855.

Java-Bach opkøbte i 1938-39 hos egnens bønder en mængde klitskifter mellem Agger og Lyngby, så hans samlede klitareal efterhånden blev 1.100 hektar. Bønderne, med undtagelse af Kræn Daniel, "Hunsbjerggård" i Handrup, og Jens P. Frederiksen, "Hellebjerg," var mere end villige til at afhænde klitskifterne for en slik, officielt fordi de kun havde problemer med disse, idet det påhvilede ejerne at sørge for, at sandflugten blev bekæmpet. Denne forpligtelse var dog for længst overgået til kommunen, mod at denne oppebar indtægterne fra jagten, som var udlejet til egnens jagtforeninger.

Tredivernes økonomiske krise gjorde selvfølgelig, at landmændene var klemte og derfor tog mod lettjente penge med kyshånd. Det kom imidlertid bag på mange, at ejendomsvurderingerne efter salget af klitskifterne reduceredes væsentligt, så kreditforeningernes villighed til at yde favorable lån tilsvarende mindskedes.

Der er flere teorier om, hvilke planer Java-Bach havde med de opkøbte klitarealer mellem Agger og Lyngby. Nogle mener, at han ville indhegne arealet og udsætte rensdyr fra det nordlige Skandinavien på det. Tak skæbne at det aldrig kom så vidt! Andre mener, at han ville lade en fåreflok afgræsse området. Bach fik jo

med opkøbet af klitjorden udvidet sit jagtrevir ganske væsentligt, men det fik han ikke meget ud af, da han i krigsårene ikke var i Danmark. Helt ubrugt lå arealet dog ikke hen, eftersom nu afdøde proprietær Troels Ifversen, "Lyngholm," i nogle år havde lejlighed til at drive jagt på det. I 1949 afhændede Java-Bach klitarealerne til A. P. Møller.

Handelen mellem A. P. Møller og Java-Bach gennemførtes via en bank i New York, da der på det tidspunkt ikke måtte udføres penge fra Danmark. Provenuet fra salget brugte Bach til at sætte sine opfindelser i produktion og markedsføre dem på verdensmarkedet. Endelig var det netop i disse år, han erhvervede sin nye sukkerplantage i Le Belle nær Miami i Florida. To projekter som omtales senere.

I Lyngby byggede A. P. Møller i perioden fra 1951 til 1960 fire sommerhuse, som ansatte i rederiet stadig kan benytte. Der var planer om at bygge et tilsvarende antal sommerhuse på særligt udpegede steder i området, men disse planer blev skrinlagt i forbindelse med fredningen i 1976. Arealerne blev overdraget til Skovstyrelsen i 1986.

Rodenbjerg 1946. Java-Bach købte gården i 1934. Han købte yderligere 1.100 hektar klitarealer hos egnens bønder i 1938 -39.

I Guds eget land

Da japanerne invaderede Filippinerne, indså ægteparret Bach, at fremtiden derovre kunne blive problematisk ja måske direkte farefuld, hvorfor de i 1937 besluttede at rejse til USA. Java-Bach købte enkeltbillet med damperen Rex for hele familien og dens habengut, hvorefter man begav sig på den lange skibsrejse fra Filippinerne via Suezkanalen til New York, idet der dog undervejs blev tid til et lille ophold i Italien.

I 1923 havde Java-Bach som nævnt mistet en stor formue ved Landmandsbankens krak, men klog af skade havde han i de mellemliggende år haft sine frie midler mere solidt placeret i engelske banker.

Da han med sin familie slog sig ned i New York for en kortere periode, var det med det forsat, at han ville videre. En lidt urolig sjæl var han jo, eller skal vi kalde ham en entreprenant natur.

Den demokratiske Franklin D. Roosevelt (1882-1945) var netop blevet genvalgt som præsident i USA med

flertal i 46 af 48 stater, da familien Bach ankom til "Guds eget land", hvor arbejdsløshed, bankkrak og økonomisk kaos hørte til dagens orden. Roosevelts kvotepolitik (New Deal) fra 1933-35 samt hans lov om produktionsregulering i landbruget fra 1938 var hård ved sukkerfolkene, så præsidenten var ikke Java-Bachs mand. Java-Bach overvejede kort tid fremtidsmulighederne. At der et eller andet sted hang en saftig appelsin, som ventede på at falde ned netop i hans turban, det tvivlede den nu 52-årige købmandssøn fra Vestervig ikke et sekund på.

Hus klos op ad golfbane i Californien

Efter kort tid i New York drog Bachfamilien til Californien, hvor den indlogerede sig på Hotel del Monte nær den lille idylliske fiskerby Carmel by the Sea. Her boede de, indtil Java-Bach fik bygget et stort hus beliggende klos op ad en af områdets mange golfbaner.

Tiden var nu moden til, at Jenny og Niels (eller Neil, som han blev kaldt i Amerika) skulle begynde deres skolegang, så de blev indskrevet på Pueblo de Monterey skolen. Jenny husker endnu, da hun efter at være trådt ind i klasseværelset gik hen og satte sig ved siden af en japansk dreng. Det engelske sprog voldte ikke Jenny besvær, da man i Bachfamilien altid ubesværet har anvendt såvel engelsk som dansk, efter hvordan det nu faldt for. (Når Jenny og Neil gennem årene har talt i telefon tværs over Atlanten, har de oftest kommunikeret på engelsk.)

Da familien flyttede ind i det nybyggede hus ved golfbanen, ansatte Bach en sort dame ved navn Ofelia til at stå for madlavningen, men Ofelia rejste efter kort tids ansættelse. Det står lidt uklart, hvorfor Ofelia rejste. Det kan skyldes, at Java-Bach var indrettet således, at han ofte skulle have noget at spise, men til gengæld indtog han kun små måltider, hver gang han spiste. Som billederne viser, var han livet igennem slank som en mynde.

Familien Bach havde håbet at kunne blive boende i det skønne hus ved golfbanen, men et år efter, at japanerne den 7. december 1941 uden forudgående krigserklæring havde bombet den amerikanske flådebase Pearl Harbour, solgte Java-Bach huset og rejste med sin familie fra Californien til New York. Det var altså anden

Californien. Det store hus som Bach byggede ved golfbanen Pebble Beach, Del Monte.

gang, Niels Breinholt Bach afslørede, at han havde respekt for japanerne.

Jenny mindes, at der var en eneste fordel ved at forlade Californien. Man slap for at skulle mørklægge huset om aftenen. Endog bilen skulle være mørkelagt, når man kørte aftenkørsel. Java-Bach kørte med klisterpapir på frontlygterne, så der blot kunne trænge lys ud gennem en snæver sprække. Det bevirkede selvfølgelig, at han som chauffør hele tiden måtte sidde foroverbøjet med næsen mod frontruden. Hun husker også, at familien medbragte en ganske lille lommelygte, når den om aftenen gik over golfbanen for at spise på Hotel del Monte.

I Californiaperioden benyttede ægteparret Bach sig selvfølgelig som golfentusiaster af, at golfbanen lå lige udenfor huset, men Java-Bach var også optaget af andre gøremål. I Østen havde han, kemiingeniøren, tumlet med nogle ideer om at udvikle et aggregat, som kunne anvendes, når man rensede saften fra sukkerrørene. Det var denne og et par andre opfindelser, han nu søgte at implementere på tegnebrættet for om muligt i fremtiden at iværksætte en produktion.

Fru Roosevelt's Fallah møder et gadekryds

I New York lejede familien gennem otte år en stor højloftet lejlighed nær kunstnerkvarteret Greenwich Village på Washington Square ikke så langt fra, hvor 5th Avenue munder ud i denne.

Når Jenny og hendes mor var ude for at lufte hund, passerede de undertiden Eleanor Roosevelt på fortovet. Hun var gift med præsident Roosevelt og boede i øvrigt også på Washington Square. Eleanor Roosevelt's skotske terrier, "Fallah," og fru Bachs "Frisky," en cocker spaniel blandingsrace, kunne absolut ikke lide hinanden. Det gjorde, at præsidentfruen og fru til Rodenbjerg en enkelt gang kom i samtale med hinanden. Eleanor Roosevelt var i øvrigt selv politiker, skrev talrige artikler om sociale forhold og blev i januar 1947 formand for kommissionen om menneskerettighederne.

Java-Bach kører traktor i Georgia

I de otte New Yorkerår boede Agnete Bach en del alene

Californien. Fru Bach ved golfbanen. Bach var en dygtig fotograf, som valgte sine motiver med omhu.

Californien 1940. Familietur til Yosemite National Park. Sequoia træ.

San Francisco. Forår 1941. Hr. og fru Bach spadserer på Union Square.

Georgia. USA. Arbejderne læsser sukkerrør i Savannah.

Georgia. USA. Jenny og Niels besøger faderens farm i Savannah. Jenny satte pris på langsomheden og roen i Syd-staterne.

med børnene i lejligheden, idet Java-Bach havde købt en farm ved Savannah nær USA's østkyst i Sydstaten Georgia 12-1300 kilometer syd for New York.

Her tilbragte han sin tid med arbejde og besøgte kun familien i ferierne. På farmen, som Java-Bach kaldte "Savannah Sugar Plantations," avlede Java-Bach sukkerrør. Han havde ingen fabrik i Savannah, men han havde nogle ældre forsømte landbrugsbygninger på stedet. Det gik hurtigt op for ham, at sukkerrørenes tilvækst i den røde Savannahjord langt fra svarede til, hvad han havde oplevet på Filippinerne.

På en smalfilm, som Bach har optaget, ses en af farmens ansatte, som med et muldyr riller op til plantning af sukkerrørstiklinger, og på et andet klip er arbejderne i gang med at lægge stiklinger ned i rillerne. Efter tildækning af disse, gik der ikke lang tid, før de første spirer skød frem i "stiklingeøjnene." På et klip ser man arbejdere høste rør med machetekniv og køre rørene hjem fra marken i store høstvogne. Efter aflæsning i kolossale dynger blev rørene valset, hvorved stænglerne knustes, og rørsaften blev tilgængelig.

Skulle der ryddes et område, så sukkerrørmarkerne kunne udvides, lejede Bach en gummiged til at vælte høje træer med. Selv havde han en stor Farmall-traktor med kun et forhjul, brede baghjul og lang fritliggende ratstamme.

I jule- og påskeferierne var Jenny og resten af familien som regel nede på farmen ved Savannah.

Under besøgene aflagde Jenny visit hos naboens datter. Denne havde en pony, som de to piger skiftedes til at ride på, men det hændte også, at Jenny red på faderens muilddyr, som mest af alt lignede en elegant travhest.

Familien Bach benyttede endvidere lejligheden til at besøge egnens seværdigheder. Savannah er efter amerikanske forhold en gammel historisk by, idet den er grundlagt i 1733. Den er også kendt som olympisk by, hvor der er afholdt vandsportskonkurrencer.

I andre ferier kørte Niels B. Bach til New York og besøgte familien. Ved sådanne lejligheder spiste man som regel på spansk, italiensk eller tysk restaurant, inden alle gik i biografen eller i teatret. Det skete også, at Bach-familien tilbragte en miniferie i natureldoradoet Pocono Mountains, som ligger nordvest for New York.

Sumpskildpadder og alligatorer

I New York gik Jenny i privatskolen "Friends Seminary," som er etableret af kvækerne, og som er den skole, præsident Obamas børn nu går på. Jenny mindes skoletiden med glæde. Kammeraterne var søde overfor hinanden, drillerier kendte man ikke, og børnenes opførsel

var gennemgående god. Storebroderen Niels var som de fleste andre af skolens børn en flittig stræber, som læste dag og nat. Selv deltog hun ikke så meget i karaktærræset, men hun havde sans for at udtrykke sig sprogligt. Lærerne roste hende for hendes store ordforråd, som det kom til udtryk i fristilene, for hvilke hun indkasserede topkarakterer. I øvrigt var hun glad for fagene fransk, biologi og geografi. Et emne, som optog hende meget, var Sydstaterne og deres historie. "Fra ferierne i Savannah lærte jeg at sætte pris på langsomheden og roen, som prægede Sydstaterne," fortæller hun.

Jenny havde en forkærlighed for lidt mere eksotiske dyr. I et bassin på hendes værelse svømmede der sumpskildpadder. Hun havde anbragt et flydende hus i vandet, så dyrene kunne komme på land for at tørre og varme sig.

En gang blev hun foræret en pakke indeholdende en babyalligator, som sin lidenhed til trods kunne hvæse noget så grusomt. Jenny indrettede straks såvel terrarium som badekar til den. Alligatorungen åd med god appetit, hvad Jenny bød den, og den voksede med stormskridt. Da Jenny havde haft alligatoren en tid, overmandedes hun af dårlig samvittighed over at huse alligatoren. Derfor tog hun ved først givne lejlighed dyret med til Georgia, hvor hun lukkede det ud i floden, som jo var dets rette element. Hun brød sig ikke om historier fra New York, hvor unge alligatorejere afhændede deres dyr ved at skylle dem ud i toilettet.

Anderledes skoledag i Fort Denaud

1948 solgte Java-Bach sin sukkerrørsplantage i staten Georgia, og Bachfamilien flyttede til Florida. Her havde Niels B. Bach købt sukkerrørsplantage i La Belle ved Caloosahatchee floden nord for sumpområdet The Everglades.

I et idyllisk område i udkanten af La Belle lejede Java-Bach et dejligt toetagers træhus. Området hed Fort Denaud, og dets beboere var fortrinsvis velbærgede tilflyttere fra Nordstaterne. Landsbysamfundet var lille, men velfungerende med drugstore, biograf, trikotageforretning og landsbyskole. Jenny husker, at byens læge

var botaniker, så hans have var et rent slaraffenland for blomsterelskere.

Jenny gik to år i La Belle High School, og hun indrømmer gerne, at hun i de to år var lidt skoletræt. Landsbyskolen var nok fagligt set knap så udfordrende, som den ambitiøse privatskole i New York havde været. Hun bedyrer imidlertid, at hun ikke lå ind over skolebordet, som nogle af drengene havde for vane.

Stærkt i erindringen hos hende står dagen, da skolen arrangerede "anderledes skoledag."

Hun og de andre børn skulle med en lastbil ud for at plukke agurker på en kæmpestor agurkemark. Lastbilens ejer havde før afgang fra skolen lovet børnene 7 dollars om dagen for plukkeindsatsen. Pludselig rygtedes det imidlertid, at ejeren af nabolastbilen tilbød 8 dollars i dagløn, hvorefter alle børnene strømmede over til denne.

Det var en skoldhed sommerdag på agurkemarken. En af klassekammeraterne var derfor udnævnt til "water-

La Belle Florida, USA. Juli 1951. Jenny med hesten "Lady".

La Belle, Florida, USA. Februar 1951. I udkanten af La Belle havde Bach lejet et to-etagers træhus. Bemærk appelsintræerne.

boy,” og der var god afsætning på det vand, han bragte. På hjemvejen sad sværmen af plukkerdreng og plukkerpiger ovenpå det sidste agurkelæs. Her holdt de væskebalancen intakt ved at gnaske i sig af de saftige grøntsager.

Det var en rigtig skøn fornemmelse for Jenny at komme hjem til familien med penge, hun selv havde tjent. Det kunne nemlig være vanskeligt nok for pigerne at skaffe sig betalte fritidsjobs, men de 16- til 17-årige drenge i landsbyen kunne altid finde lønnet beskæftigelse. Nogle af dem arbejdede på autoværksteder, mens andre arbejdede ved landbrug. Der var endog halvstore drenge, som med små propeldrevne fly susede ind over markerne for at sprøjte mod ukrudt og insektangreb, så vi kan konstatere, at der da og der ikke var så mange

regler om arbejderbeskyttelse, som der er nu og her.

Bachs sirupsfabrik og jamaicanerne

Niels Breinholt Bach gik i gang med at bygge sirupsfabrik ved plantagen to miles fra Fort Denaud. Først beskæftigede han en del amerikanske negre, men da de viste sig at være ret upålidelige, ansatte han indvandrede Jamaicanere. De var vant til at arbejde med sukkerør, havde en langt højere arbejdsmoral og var samtidig engelsktalende. Jamaica, som i kolonitiden hørte under England, blev uafhængig i 1962, men landet vedblev at være medlem af Commonwealth.

De mandlige arbejdere var ugifte og boede flere sammen i et stort træhus. Her klarede de selv husholdning

gen, mens den altid omsorgsfulde Agnete Bach sørgede for, at der blev sat insektnet op foran husets vinduer.

En morgen stod hele staben af arbejdere linet op udenfor fabrikkens dør med hattene i hænderne. Da plantageejer Bach undrende spurgte dem, hvad der var galt, svarede de: "Sir! Our King is dead!" Det var den 6. februar 1952, den engelske kong Georg den Sjette døde af lungecancer efter mange års vedholdende tobaksrygning. Georg den Sjette var bror til den abdicerede kong Edward den Ottende og far til dronning Elisabeth.

"Bach-Mirrless Subsiders" og "Bach-Mirrless Poly-Cell Clarifiers"

I La Belle årene færdiggjorde Niels Breinholt Bach bistået af en dansk ingeniør, som han havde ansat som praktikant (trainee) opfindelsen af en maskine beregnet til rensning (clarification) af saften fra sukkerrør. I samarbejde med patentbureauet "Mirrless Watson Compagny, Ltd" i Glasgow, Skotland, opnåede han verdenspatent på maskinen. Produktionen gik straks i gang, og Niels Breinholt Bach drog på forretningsrejser til staterne Alabama og Louisiana. I Centralamerika besøgte han Costa Rica, Nicaragua og en enkelt gang de tidligere danske Vestindiske Øer. Flere af Bachs forretningsrejser gik til sydamerikanske rørsukkerlande for at implementere salg og service. I løbet af få år havde Java-Bach solgt 200 "Bach-Mirrless Subsiders" og 50 "Bach-Mirrless Poly-Cell Clarifiers" til sukkerfabrikker over hele verden. Bachs opfindelser blev førende på verdensmarkedet, og han modtog resten af livet patentafgifter og licensafgifter (royalties) afhængig af salget. Lad mig her foregribe, at han så sent som to uger før sin død som 87-årig fik godkendt en forbedring af en af sine opfindelser. Jeg har ikke set Niels B. Bachs opfindelser, men går ud fra, at såvel opfinderens kemiske viden som hans tekniske kunnen er taget i anvendelse.

Niels Bach junior blev uddannet cand. polit. på Yale University. Herefter blev han soldat i den amerikanske hær og aftjente sin rekruttid i Sydstaterne. I 1955 blev han soldat i den amerikanske armé i Kaiserslautern i

Tyskland, hvor han var sergent i to år. Som et kuriosum skal det nævnes, at Elvis Presley var en af hans våbenbrødre dernede. Nå! Våbenbrødre er vist for meget sagt, for Niels Bach, som havde gode sprogkunderskaber og beherskede tysk, sad på kontor under militærtjenesten. Efter endt militærtjeneste tog han en etårs handelsuddannelse på "INSEAD Business School," et fransk sidestykke til toårs uddannelsen på "Harvard Business School," men med studerende som påbegyndte studier i voksenalderen. Efter studierne indgik han i faderens sukkerfirma som vicedirektør.

La Belle. Florida. USA. Jamaicanske arbejdere udenfor sirupsfabrikken.

Ny sirupsfabrik i Clewiston

Agnete Bach håbede at kunne blive boende i det store

Yale universitetet. USA. Niels Bach junior som skal begynde sine studier, tager afsked med faderen i universitetsparken.

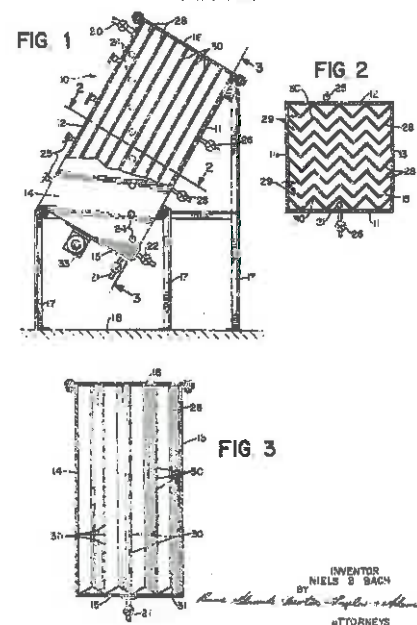
Yale universitetet. USA. Niels er blevet cand. polit. Til højre den stolte moder.

Florida. USA. 1966. Bachs tekst: En forsamling "Cone-trees" til vore Clarifiers før afskibning.

(Tegning af apparatet). Florida 1966. Opfinder Niels B. Bach var 81 år, da han 7. juni 1966 søgte om patent på dette aggregat til rensning af sukker-rørsaft.

May 28 1968 N B BACH 3,485,435
SUBSTANTIAL MATTER AND 4th PRA-15
Filed June 9 1966

1

3,385,439
SEDIMENTATION METHOD AND APPARATUS
Niels B. Bach, Elm 2, Box 255,
North Fort Myers, Fla. 33903
Filed June 7, 1966, Ser. No. 583,879
6 Claims. (Cl. 210-83)

ABSTRACT OF THE DISCLOSURE

A liquid containing finely divided particles of matter suspended therein is clarified by establishing a quiescent body of the liquid in a settling vessel provided with a plurality of closely spaced, inclined corrugated settling surfaces. Suspended matter settles on the sloping side walls of each V-shaped corrugation and flows laterally and downwardly to the trough-like bottom of the corrugation where the settled matter joins a stream of similar settled matter flowing downwardly in the trough toward the bottom of the vessel. The peaks of the V-shaped corrugations are formed with small holes which permit clarified liquid to flow transversely across the tank without disturbing the settled matter in the troughs of the corrugations or at the bottom of the tank.

The principal purpose of most industrial sedimentation or settling operations is to clarify the liquid to the desired extent in the shortest possible time and to obtain the settled solid matter in as concentrated a form as possible. The time required to effect this purpose varies widely since the rate of settling is dependent (among other factors) upon the nature of the liquid medium, the nature and concentration of the suspended solid matter, the size and physical condition (i.e. whether dispersed or flocculated or both) of the solid particles, the size and character of the sedimentation tank etc.

The present invention is of special application in the sugar industry, particularly for clarifying liquids from suspended solids, such, for example, as are encountered in cane and beet sugar juices. In the generally prevailing intermittent or batch practice in cane sugar factories, the time required for the sedimentation of the so-called thin juice is usually from 1 to 2 hours. My observations lead me to believe that this comparatively long sedimentation period is due, firstly, to the presence in the liquid of such a large amount of suspended matter that the particles, or flocs, tend to support each other to a certain extent and thereby retard the downward movement of the suspended solid matter, and secondly, to the small size of the solid particles suspended in the liquid. The first factor is especially evident in the later stages of the sedimentation operation when the concentration of suspended particles, or flocs, becomes so high that further settling can only take place by pressing liquid out of the concentrated solid matter, a step which takes more time than is usually available in commercial practice.

It is well recognized in the art that flocculation of the solid particles in sugar juice, as well as in other liquids, promotes sedimentation. Various methods and apparatus have been proposed for flocculating the solid particles suspended in a liquid and for increasing the size of the flocs by bringing them together. The most effective methods heretofore employed for this purpose involve some form of mechanical agitation, such as revolving propeller blades, rakes, paddles and the like, within the sedimentation tank itself, or in an auxiliary tank for pretreating the liquid preparatory to sedimentation.

In the course of an extended and exhaustive investigation, I have discovered that the flocculation of small solid particles and the building up of large easily settleable flocs from smaller flocs can be brought about by the action of

2

gravity alone by providing within the body of liquid undergoing sedimentation a plurality of inclined and spaced settling surfaces in such a manner and in such a number as to divide all or part of the body of liquid into a number of shallow communicating settling zones where, due to the shallowness of the settling zones, solid matter flocculates and settles rapidly and, due to the inclination of the settling surfaces, flows downwardly over the settling surfaces. In the course of such downward flow the settled solid matter further flocculates, and as a result moves more rapidly down the settling surfaces. Moreover, this downward flow of solid matter along the settling surfaces induces gentle movement or circulation of the liquid within each of the shallow settling zones, which movement promotes further flocculation and settling as finely suspended solid matter in all parts of the body of liquid are thereby brought in gentle contact with each other.

I have further found that it is advantageous to provide settling surfaces having relatively large surface areas, and to achieve this result I have investigated the feasibility of employing settling surfaces that are formed with a plurality of vertically oriented V-shaped corrugations that extend the full height of the settling surface. In the course of this investigation I made the surprising discovery that the use of such corrugated settling surfaces results in a much more rapid and efficient sedimentation of the suspended solid matter, with consequent clarification of the liquid, than can be attributed to the increase in surface area alone. Further investigation disclosed that the significant increase efficiency and rate of sedimentation results from the fact that the particles of solid matter in the liquid settle on the inclined sides of the V-shaped corrugations and thereupon move downwardly and transversely into the trough-like bottom of each V-shaped corrugation to join with other particles which collect and flow together in a relatively large stream relatively rapidly (as compared to the downward flow of particles along a flat or uncorrugated settling surface) to the lower end of the settling surface.

Based on the aforementioned investigations and discoveries I have devised an improved method and apparatus for clarifying liquids which contain fine particles of solid matter suspended therein. My new method, in its broad aspect, comprises permitting the particles of solid matter to settle from a quiescent body of the liquid undergoing sedimentation on to a plurality of closely spaced substantially parallel inclined settling surfaces disposed in and distributed throughout all or a substantial part of the body of liquid. The settling surfaces are disposed at an angle to horizontal such that solid matter settling thereon will flow downwardly over these surfaces under the influence of gravity, and preferably at an angle of about 60° to horizontal. Each settling surface is formed with a plurality of vertically oriented V-shaped corrugations that extend the full height of the settling surface and that are disposed substantially side by side across the width of the settling surface. The particles of solid matter settle on to the corrugated settling surfaces in the manner described, and on completion of the settling operation the clarified liquid relatively free of suspended solid matter is separated from the sludge-like liquid in the lower portion of the liquid body that now contains substantially all the settled solid matter.

The improved apparatus of my invention comprises a sedimentation tank adapted to contain a quiescent body of the liquid undergoing sedimentation, the tank being provided with liquid inlet means and with liquid outlet means adjacent the bottom thereof. A plurality of closely spaced substantially parallel settling surfaces are disposed in the tank at an angle to horizontal, advantageously at an angle of between about 70° and 50°, and

Bach-Mirrless Subsiders. (Brev fra amerikansk patentbureau).
United States Patent Office tildeler
Niels B. Bach det ansøgte patent
28.maj 1968.

*Dansk-Vestindiske øer.
Bach på forretningsrejse. Han er over
80 år.*

*Florida. USA. 1961.
Bachs tekst: Papayas ved møllen bag
trailer. Sæt i juni, allerede nu, i
november, med frugt.*

*"Amerikas sødeste by," 1959
Fabrikken er under opbygning. Den
74-årige Nils B. Bach og Nils Bach
junior kombinerer medbragte materia-
ler fra La Belle med nyindkøbte dele.*

skønne hus i Denaud i mange år, men endnu en gang illustrerer Java-Bach, at han var en urolig natur. Pludselig lukkede han og sønnen sirupsfabrikken, officielt fordi der var mangel på arbejdskraft i området.

Herefter fjernede de maskiner og andet inventar og flyttede det til Clewiston, som har tilnavnet "Amerikas sødeste by," fordi den har Amerikas største sukkerfabrik. Den ligger nær Lake Okeechobee i det centrale Florida. Her byggede N.B. Bach en endnu større sirupsfabrik end den foregående og supplerede medbragte maskiner og inventar med tilkøbte maskiner og maskindele.

Bach besad teknisk snilde og evnede at få noget ud

af ingenting. Han var i sit es, når det lykkedes at kombinere maskindele, så resultatet blev funktionelt.

I de to-tre år familien boede i Clewiston, havde de ikke hus, men boede i en stor mobilhome eller trailer, som de kaldte den. I den periode forarbejdede N. B. Bach og søn på sirupsfabrikken udelukkende indkøbte sukkerrør fra omkringboende farmere, idet de nu ikke havde jord til dyrkning.

Det manuelle arbejde på fabrikken blev selvfølgelig udført af ansatte arbejdere, mens Bach og Neils roller mest var at udføre kontrolfunktioner, hvilket sandelig også kunne være anstrengende. Jenny beskriver, hvordan sveden tapløb af faderen, når denne havde stået i længere tid og justeret maskiner.

For morskabs skyld havde Bach junior placeret et dansk DK-skilt på midten af sin bilnummerplade. Da arbejderne så DK skiltet udbrød de muntert: "Dark Koun-

try". Ved Niels Breinholt Bachs død i 1973 var fabrikken i Clewiston afhændet, men Bach junior beholdt patentvirksomheden en tid og blev ellers skatterevisor og investeringsrådgiver i St. Petersburg, Miami. Efter Niels Bach juniors død i 2009 blev han bisat på Lodbjerg Kirkegård.

I Clewistonårene gik Jenny på en katolsk kostskole i West Palm Beach, hvor hun tog studentereksamen. Det var før, Fidel Castro i 1959 kom til magten i Cuba, så flere af hendes klassekammerater var cubanere, som dengang endnu havde mulighed for at studere i USA. Det var så som så med de 17 til 19-årige cubanske kostskolepigers interesse for skolearbejdet, men det betød meget for dem at råde over de flotteste balkjoler, når de skulle til fest.

Forårsbebuderne ved Rodenbjerg og Ørum sø

I alle krigsårene var Java-Bach afskåret fra at opleve fuglelivet ved Rodenbjerg og Ørum sø, som han havde oplevet det årene forinden, når han i forårstiden var hjemme fra Østen. Da Danmark var blevet frit, tog Bachfamilien atter Rodenbjerggård i besiddelse, og i årene fremover regnedes Java-Bach og hans familie af de faste beboere i Krik, Agger, Tåbel, Vestervig, Rodenbjerg, Løgstrup og Lodbjerg som forårsbebudere på linje med grågås, sva-

Lappedykkerrede i forgrunden. Mågerede anes bagved.(til højre)

Nederst til venstre: Rodenbjerg 1951. Niels på golfbanen.

Nederst til højre: Andereder.

le, gøg, vibe, hejre og terne. Endnu en forårsbebuder var tegneren Ellen Toustrup Madsen Raadal, når hun efter en lang kold vinter begav sig på cykel med tegnegrejet i en kasse på bagagebæreren. Turen gik fra hjemmet

I Krik ad Lodbjergvej nordpå for at finde dagens motiv i det landskab, hvis lige dårligt findes nord for Alperne.

Bestyrer Anton Jensen, Rodenbjerg, havde hvert forår inden Bachfamiliens ankomst sørget for, at såvel hovedbygningen som udlængerne var nykalkede med gul kalk. Markarbejdet udførte han med gårdens Fordson-traktor fra 1939, som havde brede jernhjul. I øvrigt stod han som altnuligmand til tjeneste for Java-Bach, som af flere på egnen omtales som en venlig arbejdsgiver.

Gitte Jensen fra Agger, som var lille pige i halvtredserne, havde sine betænkeligheder ved Java-Bach. Hun var bange for, om hun skulle møde denne "farlige" mand på vejen. Som hun siger: "Jeg troede jo, han hele tiden ville gå og jaw med folk."

Bachs biler

Når Bach var ude at køre, benyttede han sin sorte Ford 31 model A Victoria, som han havde hjembragt fra USA. Den var todørs med for- og bagsæder. Bag bagsæderne var der ekstra god plads til bagage, idet det karakteristiske ved Victoriamodelien var, at kabinen nederst var udbygget lidt ekstra bagud. Denne bil blev hvert efterår opklodset, så den kunne overvintre i garagen på Rodenbjerg.

Desuden rådede Java-Bach nogle år over en stor gul og sort amerikansk station wagon med bindingsværksopbygget karrosseri. Den blev hans jagtbil, og det var et køretøj, som nok kunne få folk til at spærre øjnene op. Bach solgte senere jagtbilen til Kristian Larsen Mathiesen fra Vestervig, som brugte den til transport af Tåbel- og Villerupbørnene til Vestervig Skole.

Den mest imponerende bil, Bach har haft, var dog en grå syv personers sedan af mærket Packard, som han havde købt i England. I kabinen var den luksuspræget med læderindtræk, træpaneler og poleret trærat. På hver forskærm var anbragt et lille Dannebrogssflag. Da Bach var medlem af Kongelig Dansk Automobil Club, var bilens front pyntet af et flot medlemskilt. Medlemskab af en fransk automobilklub havde yderligere affødt et skilt, som direktør Bach da også havde fundet plads til på Packarden.

Engang var familien Bach kørende til Holland i denne bil, og de opievede, at folk stimlede sammen på torve og pladser for at tage vidunderet i øjesyn. Bilen blev siden solgt til direktøren for Daells Varehus i København.

Fru Bach må have følt, at Packarden var lige voldsom nok, så hun fik til sig selv en lille smart åben Morris, som passede bedre til hendes elegante stil.

Rodenbjerg. Sommer 1947.

Fisketur ved broen mellem Ørum og Flåde sø. Bilen er den sorte Ford 31, Victoria model A, som Bach bragte med fra USA.

Californien 1940.

Denne safarivogn ejede Bach i USA. I Rodenbjerg havde han en lignende bil med bindingsværkkarrosseri. Den endte sine dage som skolebus for Tåbel- og Villerupbørnene.

Rodenbjerg.
Bachs 7-personers Packard og fru
Bachs lille Morris.

Rodenbjerg 1952. Jenny og fru Bach
med kat foran volieren.

Da Clausenbrødrene solgte Ørum sø

Plantageejer Niels Breinholt Bach havde ikke sin drøm om at eje naturarealer i området fra fremmede. I "skjøde" dateret 23. december 1895 hedder det:

"Underskrevne Tømmermester C. Clausen og Murmester J.D. Clausen af Holbæk sælger og overdrager herved den i Forening ifølge Skjøde, tinglæst 20. December 1883, tilhørende Ejendom "Flade og Ørum Sø", beliggende i Vestervig, Agger, Lodbjerg og Ørum Sogne, under Hassing-Refs Herreds Jurisdiktion i Thisted Amt, og de os ifølge samme Skjøde tilhørende Rettigheder, til efternævnte, der tilkommer Ejendomsretten til det Solgte i følgende Forhold, nemlig:

Proprietærene Chr. Eyber, Gl. Ørumgaard, S. Eyber, Vilhelmsminde, H. Lytzhøft, Tandrup, S.C. Fuglsang, Søvang og Mølleejer Chr. Jessen, Morup Mølle, hver med 2/14, er To Fjortendedele, og Inspektør Joh. Leegaard, Rosvang, Gaardejer Niels Leegaard, Fuglsang, Kjøbmand J.P. Bach, Vestervig, og Forbjerger Thøger Sørensen, Agger, hver med 1/14, er En Fjortendedel..."

"...Kjøbesummen er 41.000 Kroner, skriver En og Fyrgetyve Tusinde Kroner, der er kontant betalt af Køberen, og hvorfor vor Underskrift på dette Skjøde tjener sin Kvittering.

Af Kjøbesummen er 34.000 Kroner for den faste Ejendom og 7.000 Kroner for de i Handelen medfulgte Løsøregjenstande..."

Java-Bachs far havde altså i 1895 købt 1/14 af Ørum sø for næsten 3.000 kroner af et par håndværksmestre fra Holbæk. De var brødre og havde ejet søen i en kortere periode efter, at det storslåede udtørningsprojekt var gået i vasken. (Man kan læse om udtørningsprojektet i Sydthy Årbog, årgang 1984, artiklen af Villiam Mortensen: "Kvæghyrden fra Ørum Sø.")

Købmand J. P. Bach, Vestervig, afhændede atter i 1908 på ovennævnte medejeres vegne Ørum sø til de lodsejere, som havde jord grænsende til søen. Lods ejerne betalte i alt 62.000 kroner for sø og søbredder, idet selve vandarealet fastsattes til 28.000 kroner af hele summen.

Rodenbjerg 1958. Agnete Bach og sønnen Niels fodrer ænder.

På Bellevue Strandhotel i regn og rusk

De første tre gange Niels Breinholt Bach med kone og to børn drog på sommerferie i Danmark, sejlede de til Europa. Første år krydsedes Atlanten med det svenske skib Gripsholm, som sejlede til Gøteborg fra New York.

Andet år foregik det med den 310 meter lange og 40 meter brede Queen Mary, som var bygget i 1934, og som under anden verdenskrig fungerede som troppe-transportskib. I fredstid sejlede skibet, hvis kapacitet var på 2139 passagerer, mellem Southampton i England og New York i USA. Får man lyst til at se skibet, må man drage til Long Beach i Californien, hvor det ligger i haven og tjener som museumsskib.

Tredje skibsrejse blev foretaget med det polske passagerskib Batory, som sejlede direkte til København fra New York.

Fra cirka 1950 fløj Bachfamilien altid til Danmark. Når de kom til København, indlogerede de sig som regel en uges tid på hotel d'Angleterre på Kongens Nytorv, men en enkelt gang ville Niels B. Bach slappe af en uge på Bellevue Strandhotel, inden turen gik til Thy. Jenny husker, at opholdet blev en blandet fornøjelse, for det satte i med regn og rusk fra morgen til aften ugen igennem.

Kulinariske retter af naturens råvarer

Rodenbjergferierne var noget, hele familien glædede sig meget til. Java-Bach fiskede i såvel Rodenbjerg sø som Ørum og Flade sø, idet han i flere år havde lejet fiskeretten til disse. Han udsatte på forsøgsbasis sandart i søerne, men det viste sig, at de klarede sig bedst i Flade sø, hvor der opstod en fast bestand.

Småsøerne nord for gårdens bygninger, som i virkeligheden er afsnørede rester efter den tidligere landkanal fra søudtørningsperioden, anvendte Java-Bach til opdræt af ørreder til eget forbrug. Det kunne Lydia Hviid fra Krik snakke med om, da hun i flere år var kokkepige hos Bachs. I anledning af sin 100-års fødselsdag, udtalte hun for et par år siden: "Da jeg var hos Java-Bach, fik jeg virkelig lært at rense og tilberede fisk, for familien

kunne spise fisk både to og tre gange om ugen ...Ja og når Vendelboes kom, så var det vigtigt, at retterne blev serveret fra den rigtige side."

Vi kan forestille os, at der i køkkenet på Rodenbjerg er tilberedt mange udsøgte kulinariske specialiteter af de råvarer, som Bach hjembragte fra jagt- og fiske- ture. Flere gange hvert forår cyklede bestyreren, Anton Jensen, de otte kilometer over til Kræn Guld i Gammel Ørumgård for at købe mågeæg, en delikatesse som de ferierende dansk-amerikanere og deres sommergæster satte pris på.

En af købmand Lauritsens sønner fra Krik har fortalt, at Bach hver formiddag kom kørende i sin bil til Krik. Her afleverede han først en større mængde breve til post- ekspeditionen, som havde til huse hos tømrer Skam- melsen. Herefter gik han ind i købmandshandelen og af- leverede en dosmerseddel, inden han atter kørte hjem i sin sorte personbil. Så snart Bach var kørt, gik man i forretningen i gang med at samle og afveje de bestilte varer, og lidt senere cyklede købmandens kone, Anne Rigmor, de to-tre kilometer til Rodenbjerg med den fyldte købmandskurv på bagagebæreren.

De år, Gert Christensen var lærling hos købmand Lau-

ritsen, var det ham, der cyklede til Rodenbjerg med va- rerne. Han benyttede sig da af lejligheden til sammen med Jenny at ride en tur på naboens heste.

Jenny glædede sig altid til Gerts daglige besøg, hvor de to teenagere kunne lægge planer for den kommende weekend. Hos Anton Christensen, "Højvang," lånte de to heste af New Forestracen, en næsten 30-årig, hvid og en noget yngre brun hoppe. Da den aldersstegne hvide var uden nykker, idet den havde lagt ungdommens ure- gerlighed bag sig, blev den Jennys hest.

Det hændte visse søndage, at dæmningen på den an- den side af ande- og fiskedammene blev inddraget til væddeløbsbane. Sådanne dage blev der udleveret ma- skinskrevne programmer til de fremmødte gæster, der som tilskuere lejrede sig på modsatte side af dammene.

Af andre legeskammerater nævner Jenny købmand Lauritsens børn samt Lydia Hviids datter, Lis.

Gert Christensen drog som ung til Canada, men Jenny har gennem alle årene korresponderet med ham. Han har stiftet familie og bor i British Columbia, hvor han har været en meget succesrig forretningsmand. Han rejser ofte til Sydamerika, hvor han som filantrop yder en be- tydelig indsats blandt fattige.

Rodenbjerg. Bachs tekst: Mallard Duck at our estate at Vestervig, Denmark. Coming in from the big lakes in the background at feeding time late every afternoon. No shots ever fired in this little sanctuary about 1/2 mile wide.

Foran forpagterboligen i Rodenbjerg. Jenny og Gert har striglet naboens hest. Selv om Gert har boet i Canada i mange år, brevveksler de to stadigvæk.

Endelig lykkedes det for direktør Bach at leje fiskeretten

Da fiskeriet i Flade og Ørum søer i 1946 blev udbudt i licitation for en 10-årig periode, bød Niels B. Bach på det, men da konvolutterne blev åbnet, viste det sig, at tolder Madsen fra Krik havde budt et par hundrede kroner mere end Bach, hvorefter lejemålet gik til højstbydende.

Jeg kan næsten høre Bach sige til sig selv: "Det skal ikke ske en gang mere!" I "Forhandlingsprotokol for Ørum og Flade søer" skriver formanden for lodsejerlavet, Kræn Krabbe, Trankjær, i oktober eller november 1955 et udateret notat med følgende ordlyd:

Direktør N. Bach Raadenbjerg har været her flere Gange angaaende Leje af Fiskeriet og lader det skinne igennem at han vilde give en god Pris for Fiskeriet. Sidste Gang Direktøren var her var en af de sidste Dage han var hjemme, altsaa ca 3die Okt. Da havde Politimester Bach været i Raadenbjerg paa Besøg og derved var

Rodenbjerg 1948. Politimester Bach (t.v.) i samtale med Java-Bach. "Får vi fiskeretten?"

Direktøren blevet noget Tvivlrædig om han i det hele taget vilde give Tilbud paa Fiskeriet.

Jo, Niels Breinholt Bach kunne være både røget og speget, men han var jo også runden af en gammel studeprangersiægt.

I efterfølgende referat skriver Kr. Krabbe følgende:

Fredag den 11.11.1955 Kl. 15 var der Licitation over Fiskeriet i Søerne (for årene 1956 til 1966, VM). Tilstede var den samlede Bestyrelse og de fleste af Tilbudgiverne eller deres Stedfortrædere.

Der var kommen følgende Tilbud.

1. P. Houmøller Gjettrup som byder 20% af Bruttoindtægten eller 4500 Kr aarlig.
2. Chr. Christensen Agger byder 20% af Fiskeriet.
3. Jensenius Knudsen Rævbjerg byder 4600 Kr aarlig.
4. Fru Lydia Hviid Krik byder 5600 Kr aarlig.
5. Leo Madsen Krik byder m. Stem 5600 Kr aarlig. Uden Stem 4600 aarlig.
6. Harald Vinkei Thyborøn byder 6100 Kr aarlig.
7. Børge Lund Fuldbro Mølle byder først med Stem 6500 Kr aarlig og uden Stem 4000 Kr aarlig. Pr Telegram som kom i god Tid for højes til henholdsvis 7500 Kr og 5500 Kr.
8. Direktør N.B. Bach Rodenbjerg, byder 35% af Brutto-Indtægten og garanterer mindst 7200 Kr aarlig eller en fast Pris paa 10200 Kr aarlig.

Efter at Tilbudene var aabnede og læst op, drøftede Bestyrelsen hvilket man vilde foreslaa. Generalforsamlingen og vi var enige om at foreslaa Direktør Bachs Tilbud paa 10200 Kr. Mødet hævet.

1965 bød den da 80-årige Java-Bach 10.000 kroner pr.

år for i en treårs periode at leje fiskeriet, men efter afstemning i bestyrelsen viste der sig et flertal for at lade fiskeretten overgå til de enkelte lodsejere.

Agerhøns, ænder og vagtler

Faguddannet ornitolog blev Java-Bach altså aldrig, men den interesse han fra sin pure ungdom nærede for fugle, forlod ham aldrig. Jenny viser mig en tegning af Leif Ragn Jensen forestillende en lappedykkerfamilie. Bagpå har Java-Bach fortalt, at lappedykkermoderen samler sine unger under vingerne og dykker ned med dem, indtil de selv klarer at dykke.

Fuglelivet ved søerne havde Java-Bachs specielle interesse. Et år medbragte han fra USA en stor kassefuld Virginia vagtelæg (Bob White), som han sammen med en anden jagt- og vildtinteresseret, plantageejner Johan Moresco, Fromsejer Plantage ved Vorbasse, lod udruge i en indkøbt rugemaskine, som stod i stalden på Rodenbjerg.

Påskeøsten, pinsevesten, havgus og hvad den danske sommer ellers har at byde på af lunefuldhed gjorde, at det aldrig lykkedes for "Bach-Moresco konsortiet" at få en fast bestand af vagtler, hvilket vi ikke beklager, eftersom invasive dyrearter er i lav kurs nutildags.

Johan Moresco havde tjent sine midler som tøjfabrikant i København. Som hestesportsinteresseret var han galopbaneformand i Klampenborg, derbyarrangør og formand for "Foreningen til den Ædle Hesteavls Fremme."

Hvor Java-Bach og Johan Moresco har lært hinanden at kende, ved man ikke, men interessant er det dog, at Johan Moresco som nyudklækket cand. phil. i 1919 fik ansættelse i Den Danske Landmandsbank.

At en af vagtlerne mistede livet, påtager den 78-årige Herman Christensen, dengang "Højvang" i Tåbel, nu Heltborg, sig dog ansvaret for.

Han skød nemlig som 16-årig i 1949 en vagtel med sit jagtgevær på faderens jord. Jagtkort ejede han endnu ikke, men lad det nu ligge. I øvrigt troede han i første omgang, at det var en agerhøne, han havde nedlagt, men da han fik den samlet op og konstaterede, at den

ikke var større end en lille solsort, gik sandheden op for ham.

Udover vagtlerne udrugede Java-Bach i hundredvis af agerhønekyllinger og gråællinger. De bittesmå dunede vagtel- og agerhønekyllinger fik selvfølgelig skånekost i starten af deres livsbane, for sarte er den slags kræ jo. Det var derfor en af bestyrer Jensens opgaver på cykel at drage rundt i området for at opsøge myretuer. Han rodede i tuerne med en pind for at finde "myræg," som han hjembragte til Rodenbjerg, så Bach kunne byde sine små dunede væsener på et sundt og nærende foder.

Vagtelkyllingerne levede under opvæksten en beskyttet tilværelse i en stor voliere, som var bygget på garagens sydvæg mellem stald og stuehus. Ællingerne udrugedes i små teepeeformede rugekasser anbragt i småsøerne, hvorfra de små dunklumper hurtigt lærte at finde vej ned til deres rette element. Ved fodringstid kaldte Bach hver dag andeopdrættet op til huset. Det gjorde han ved at slå på en østerlandsk gonggong, som hang i træet udenfor køkkenvinduet, hvorefter store flokke af håndtamme ænder fluks kom vraltende imod ham fra vandhullerne. I Tåbel hørte folk også lyden af

Rodenbjerg 1957. Et fredeligt sted.

Bachs gonggong og konstaterede lakonisk: "Nå, nu er Java-Bach nok ved at fodre ænder!"

Java-Bach satte pris på i det daglige at kunne leve et uforstyrret liv med familie og venner i Rodenbjerg, men enkelte gange inviteredes folk i nabolaget til at komme for at se fuglemenageriet. Det så specielt børnene meget frem til, og de voksne, ja de fik nysgerrigheden stillet.

Jagts glæder

Sommermånederne tilbragte Bach altså i Rodenbjerg, men han havde det nu bedst, hvis han som jæger også kunne få andetrækket og harejagten med om efteråret. Nogle år fik naboens knægt, Niels Christian, to kroner om dagen for at stage en fladbundet robåd frem mellem sivene, så Java-Bach kunne koncentrere sig om skydningen. Han medbragte altid to eller tre jagtgeværer, som lå skarpladte i forstavnen. Det ene gevær havde flækket skæft, men den håndsnilde Bach havde repareret bruddet med kroglineomsurring. Fløj noget op, greb

jægeren resolut det nærmeste gevær, og var der mere at komme efter, lå næste skyder klar. Det er det, man i et kendt rederi kalder rettidig omhu.

Når harejagten gik ind, benyttede Java-Bach sig af et større revir, idet han dels brugte Rodenbjergs jorder, dels lejede han jagt hos egnens bønder. Således havde han gennem flere år jagten på de 60 tønner sæde, som hørte til Jens Hoves ejendom, Øster Rodenbjerg. Jagtlegen, en hare, betalte Bach altid prompte, enten den så var skudt på Hoves jord eller et andet sted på reviret.

Undertiden inviterede Java-Bach vennen, postmester Bendixen, Vestervig, med på harejagt. Senere blev Bach jagtkammerat med postmester Bendixens søn, telegrafist Niels Peter Bendixen, som gennem en del år boede i Østen. Højesteretssagfører Rudolf Sand deltog også nu og da i direktør Niels Breinholt Bachs jagter. Skød de mere, end de selv kunne anvende, var prisen på en gås eller en hare i slutningen af trediveerne 3 kroner, hvilket svarede til en daglejers dagløn.

Jenny har aldrig været jæger, men hun fortæller, at hun undertiden kørte bilen, når faderen skulle på jagt, og da hun havde et godt tag på jagthunden, hjalp hun også til med at "styre" denne.

Når Java-Bach afholdt drivjagter efter harer, var Aggerdrengene Jens Madsen og Kekkemands tvillinger, Søren og Bertil, som regel drivere. De skulle ikke selv sørge for at få fri i skolen, for det havde Kekkemand i forvejen ordnet med Aggerdeggen, Carlsund Madsen.

Bach indtog som regel kongeposten, mens sønnen Niels og Kekkemand indtog mere beskedne positioner. Jens Madsen fortæller, at Java-Bach var en ualmindelig dygtig skytte. Havde han afgivet fem skud, vidste driverne, at der lå fem harer tilbage på jorden. Når Bach havde afgivet sidste skud, lagde han straks det knækkede gevær over skulderen, vendte sig om og gik hen til jagtbilen, mens driverne samlede byttet op og lagde det i den aflange sorte trækasse, som Java-Bach havde monteret bag på Forden. I forvejen havde Bach lært driverne, at de på god jægermaner skulle strække harerne, når de lagde dem ned. Herefter kørte Bach til næste såt, hvor han tålmodigt afventede drivernes komme. Der kunne godt gå lidt tid, for de skulle jo gå hele vejen.

Rodenbjerg. Direktør Bach i midten. Til højre for ham Kekkemands tvillinger. Driverne står med de fem harer.

Da kunstmaler Estvad fra Lodbjerg så, at Bach havde sat sort trækasse bag på Ford'en, døbte han den "Fiskebilen." Det lød lidt pænere end "Ligvognen," betyder Jenny.

Når jagten var forbi hen på eftermiddagen, gik jægerne ind i Bachs privatbolig og drak kaffe. Driverne satte sig hen på bænken ved volieren, hvorefter Fru Bach kom ud og serverede sodavand og kager for dem. Desuden fik de en femmer til deling, hvilket de var mægtig godt tilfredse med. De havde jo haft en oplevelsesrig dag, og de var sluppet for en skoledag. Fra bænken havde drenge udsigt til harerne, som i forvejen var hængt op på væggen. Jens Madsen husker, at der et år hang 28 harer på rad og række under taget.

Golf på Danmarks bedste turf

En del af familien Bachs sommergæster kom til Rodenbjerg for at spille golf på Java-Bachs private fem hullers bane. Det gjaldt f.eks. stentøjsfabrikant Carl Scheller, Virum, som påstod, at netop denne bane havde Danmarks bedste "turf," hvilket nok skal passe, for di-

rektør Niels Breinholt Bach havde ladet græsfrøene indflyve direkte fra England. Lægen og forfatteren Johan Wøller, som var født i Nykøbing Mors, og som havde arbejdet som militærlæge i Indonesien, men i 1946 fik praksis i Holte, spillede også golf i Rodenbjerg. Af andre golfspillende sommergæster kan nævnes Holger Schmidt, som var ingeniør hos A.P. Møller, Java-Bachs bror, politimester Christen Lyngby Bach samt højesteretsdommer, tidligere justitsminister Helga Pedersen. Når stadslæge, senere medicinaldirektør Ester Ammundsen var sommergæst hos Helga Pedersen i dennes sommerhus i Lyngby, aflagde de visit hos Bachfamilien i Rodenbjerg, men Esther Ammundsen holdt sig altid i respektfuld afstand af såvel golfkøller som -kugler.

Niels Breinholt Bach og Niels Bach junior var udmærkede golfspillere, men bedst i familien var Agnete Bach, som en gang havde vundet medalje ved en golfturnering i Frankrig. Jenny kom aldrig rigtig i gang med at spille, men hendes funktion i den forbindelse var at padle rundt i den lille sø mod syd for at samle vildfarne golfbolde op med en ketsjer. Når hun afleverede dem til ejerne, fik hun 25

Rodenbjerg. Niels og Kekkemand (iført waders) har skudt en halv snes ænder. Jagthunden Johnnie.

Rodenbjerg 1952. Far og søn i samtale om jagtudbyttet.

øre pr. boid, hvilket hun godt kunne lave forretning på.

Broderen, Niels Bach junior, gik i ferierne, som det boglige menneske han var, til fransk hos fru konsul Jepsen, Vestervig. Denne hed Sigrød til fornavn og var konsulens anden ægtefælle. Hans første kone, Margrethe, har givet navn til Margrethevej i Vestervig. En anden af Bach juniors passioner var filateli, hvilket købmand A. Lykke Olesen fra Vestervig også dyrkede, så de to mødtes ofte for at bytte frimærker.

Ændringer på Rodenbjerg

Da Java-Bach købte Rodenbjerg, var det stråttækte stuehus meget mindre, end det er nu, men Bach udvidede huset, så det blev længere, og han byggede til det på sydsiden. Han lod i øvrigt stuehusets indervægge isolere med korkplader, en ide som han selvfølgelig bragte med fra udlandet.

Uggi Larsen, Vestervig, har fra sin bedstefars, murermester Carl Dalgaard Larsen, Krik, arkivalier over byggesager en skriveise, som viser, at firmaet i 1939 byggede hus for Niels B. Bach i Rodenbjerg. Meget tyder på, at byggesagen omhandlede nævnte ombygning af stuehuset, men det kan ikke udelukkes, at også stalden blev bygget det år.

I Bachs tid var der vinkelret på staldens østgavl placeret en lade med maskinhus, hvis tømmer skelet var beklædt med en halvstens mur af brændte sten. Denne 13 meter brede og 20 meter lange lade er siden brudt ned og genopbygget på Bach og Jepsens kulplads i Krik, men halvstensmuren er dog erstattet af rustne genbrugs blikplader.

I Krik placeredes den i forlængelse af det skur, som rummede brovægten, og den tjente i en årrække som brændselslager.

I skrivende stund står laden endnu i Krik overfor pie-

Rodenbjerg 1951. Lysthuset var let at flytte. Bemærk Fordvognen.

Lausanne. Schweiz 1953. 18 årige Jenny er på kostskole i Montreux for at lære fransk.

ren, den lange mole, som udbyggedes i Bach og Jepsens tid. Laden ser forhutlet ud, og mit uforsigtige gæt har været, at dens dage var talte.

Nu siger de seneste bulletiner fra Thisted Dagblad imidlertid, at Java-Bachs lade via fondsmidler skal gennemgå en omsiggribende restaurering, hvorefter bygningen vist skal fungere som samlingssted for beboerne i Krik samt som servicehus for windsurferne i Krik Vig.

Mellem Bachs beboelse og stalden var der en garage samt et lille værelse, som kokkepigen en tid boede i, men dette værelse blev senere anvendt til golfrum. Såvel garage som værelse er nu for længst fjernet.

Nord for Anton Jensens stuehus stod et lille hønsehus, men i vor tid er kun soklen tilbage.

Endelig var der på grunden et lille lysthus, som "levede" en omflyttelig tilværelse, da Kekkemand fra Agger uden besvær kunne transportere den hid og did på sin lille ladvogn.

Søen, som ligger syd for hovedbygningen, lod Java-Bach udgrave i 1950'erne, idet der i forvejen var en naturlig lavning i terrænet, hvori der ofte stod vand. Han hyrede nogle af husmændene fra de små krumme steder i Tåbel og omegn til at udføre gravearbejdet, for de tog store skovlfulde, men han deltog også selv i det. Det var selvfølgelig uvant for ham at arbejde med skovl fra morgen til aften, men en fighter af Guds nåde har han jo altid været.

Den kunstige sø indgik som en del af golfbaneanlægget, og den fungerede som andedam. Fra søen var der underjordisk kanalforbindelse til Rodenbjerg sø, så Bach kunne tømme den for vand blot ved at åbne en sluse.

I forbindelse med at dæmningen mellem Flade sø og Rodenbjerg sø i 1956 blev bygget, eksproprierede staten 15 tønder sæde af Bachs jord beliggende længst mod nordvest. Herfra hentede Statens Vandbygningsvæsen materiale til bygningen af det lange sikkerhedsdige øst

om Fiade sø, og arealet blev siden lagt ind under Arne Kjærs ejendom, Sønder Rodenbjerg.

Det brede læhegn, som stadigvæk står højt på bakken og skærmer Rodenbjergs bygninger for den stride vind vestfra, er plantet af Niels B. Bach i samarbejde med skovrider C. F. Jensen, alias "Havgus", fra Hedeselskabet. Længst mod vest blev der plantet en række hvidgraner til at tage det værste svirp af vinden. Midderrækkerne kom til at bestå af forskellige løvtræssorter, mens der mod øst plantedes syrener og guldregn, så golfspillere og andet godtfolk kunne have noget smukt at se på.

Egnshistorie - Danmarkshistorie - Verdenshistorie

Efter et langt og spændende liv døde den 87-årige direktør Niels Breinholt Bach den 12.03.1973 på gården Rodenbjerg, hvorefter han blev begravet på Vestervig kirkegård.

Sukkerfabrikken i Florida var da afhændet. Agnete Bach beholdt Rodenbjerg, indtil hun i september 1990 solgte den til Børge og Gunhild Larsen, Helligsø.

I forbindelse med salget købte Agnete og datteren Jenny hus i Hurup. Her bor Jenny Bach endnu, efter at moderen gik bort i 2004.

For mig har det været et privilegium at få lov til at skrive historien om Java-Bach, en af de mest facetterede personligheder, Thy har fostret. Hovedpersonen i min beretning har jeg desværre aldrig selv truffet, men han har længe levet i mit univers. Jeg har set ham for mig, når han gik udenfor huset i Rodenbjerg og makkede med et eller andet, og jeg har hørt lyden af Farmall-traktoren med den fritliggende ratstamme, når den brummede i sukkerplantagen i Georgia.

Aalborg Stiftstidende fortæller den 01.10.1961 i en portrætsamtale:

Niels Breinholt Bach har skudt tigre i Indien og løver i Afrika...

Ifølge Jenny Bach er sandheden den, at Java-Bach i oktober 1934 skød sin første og eneste løve i Tanganyika, men at påstå, at han har skudt tigre i Indien, er en vaskeægte and.

Thisted Dagblad skriver i nekrologen over Niels Breinholt Bach 25.04.1973:

Direktør Bach var som så mange andre internationale forretningsmænd meget tilbageholdende overfor offentligheden. Han ønskede at leve som privatmand, når han var i Thy, og dette ønske blev da også respekteret.

Man forstår på en måde godt, at den travle erhvervsmand og globetrotter kunne have behov for at trække sig tilbage til Rodenbjerg. Faren ved at lukke af for nyfiken blikke kan imidlertid være den, at der let opstår myter. En uskyldig myte, der udviklede sig om Java-Bach, lå i selve navnet. Jo vist havde han da en kortere tid som yngre mand opholdt sig på Java, men som artiklen beretter, var det helt andre steder på kloden, han virkelig boltrede sig.

Jeg har talt med en del personer i Sydthy om Niels Breinholt Bach for at indhente oplysninger til bogen. Med en enkelt undtagelse (Jenny) sagde folk, at Java-Bach havde haft kaffeplantager på Java. Det er ikke rigtigt. Han drak kaffe, men kaffeplantager har han aldrig beskæftiget sig med. Hvis ovenstående lille bog er med til at aflive et par myter, har den tjent et formål. Det har været en spændende udfordring at trække en historie frem i lyset, som både perspektiverer til egnshistorie, danmarkshistorie og verdenshistorie.

Hvis Niels Breinholt Bachs historie ikke skulle gå i glemmebogen, som sne der faldt i fjor, skulle den skrives nu. Tak til Jenny for dit bidrag til historien. Dine forældre omtales med respekt af de personer, som har bidraget til artiklen. Det er ikke enhver beskåret at have haft en far, som i 80-års alderen lagde planer for fremtiden.

Da jeg i et brev til skibsfreder Mærsk Mc-Kinney Møller nævner, at jeg er i gang med at skrive Niels Breinholt Bachs livshistorie, kvitterer 96-årige Hr. Møller den 29. juni 2009 med en venlig hilsen. Han skriver: "Hr. Niels Breinholt Bach kendte jeg godt. Han var et tiltalende foretagsomt menneske og både international og meget dansk."

Djibouti, Somalia . April 1934. Agnete og Niels junior snakker om den tungt læssede kamel.

København - Afrika

Niels Breinholt Bachs dagbogsoptegnelser fra efteråret 1934

Mandag den 24. september

Det har været en trist dag. Afsked med Bitte og de to små i morges. Derefter storm og skyer hele vejen, særlig mellem Bryssel og England. Landede i Croydon i mørke med to timers forsinkelse. Fint oplyst flyveplads. Kom til Victoria kl 8 ½ i stedet for 6 ½. Udmærket værelse, no.

51 – Spiste derefter til middag i Lyons Corner House, i Løvehuset, som Bitten plejede at sige, da vi var i London sammen.

Tirsdag den 25. september

Indkøb af hat osv tidligt om morgenen. Brev fra Hodsoll

Ægypten, april 1934. Agnete, N.B. Bach og Niels var sammen i Ægypten og Somalia fem måneder før Niels B. Bach rejste til Tanganyika. Agnete og Niels hilser på æselejerne foran pyramiderne.

med invitation til frokost kl. 12. — Kl. 11 til Imperial Airways kontor ved Victoria Station. Pas osv - alt i orden. Da jeg kom ud derfra, så jeg Hodsoll og Stevenson køre ud fra stationen i bil. De havde været derhenne for at sige farvel til Fairchilds, som rejste til Manila. Vinkede til Hodsoll og kørte med dem til St. James Street, 26, hvor Hodsoll bor. Drøftede sukker en times tid og spiste så lunch i The Bath Club. Derefter spadseretur med Hodsoll, og besøg på H. M. Eastern Dependencies kontor i Grand Building, lige ved mit hotel. Købte et par bøger om East Africa, så te hos Hodsell. Afsked kl. 6. — Sender to avocado pears hjem til Bitte med flyvepost.

Hodsell skal ud til middag. Middag i løvehuset hvor alt går i en fart. Så i Theatret, negeroperette "Blackbirds" i Colliseum. Meget morsomt, særligt de fine kortspillere.

Onsdag den 26. september

Afrejsens dag fra London. Kl. 11 på Imperial Airways kontor. Vejede 73 kilo, bagage 31 kilo, altså 4 kilo overvægt = 2 £. Fik at vide, at jeg måtte nøjes med 2. kl. sovevogn fra Paris til Brindisi, men jeg fik så 3£ tilbagebetalt. (Livsforsikring under rejsen for 2000£. Præmie kun 6 gange 3 = 18 shilling. Policen sendes hjem til Bitte.) Kl. 12 ½ afrejse fra Croydon. Stor 4-motors maskine. Otte pladser besat, de fleste ser kedelige ud. Vejret er godt, men det hopper lidt i begyndelsen. God Lunch ombord. God betjening, alt sammen tip-top. I Paris kl. 3. I omnibus til Imperial Airways kontor overfor Hotel Ambassadeur, ved siden af vort gamle Hotel Comodore. Alle sammen te på hotellet. Prøver at købe "Quelques Fleur" til

fru Holm, men meget dyrere end i London. Venter dermed til Cairo eller Nairobi. Så kørte vi til Gare de Lyon, hvor der som sædvanlig er stor forvirring. Afrejse kl. 5 ¼. Har kupe sammen med en belgier, Mr. Jansen, som har været mange år i Kongo. Jeg længes efter dem derhjemme. Skriver brevkort til dem før afrejsen. Kedelig jernbanerejse. Håber at englænderne snart får lov til at flyve over Frankrig og Italien, så man undgår toget Paris – Brindisi.

Torsdag den 27. september

Min frygt var ugrundet. Der var ingen væggetøj i sovevognen. Men alligevel morgengnaven; og dårlig mave lige siden København. I Genua kl. 9, så morgente i spisevogn. Derefter Pisa, men glemte at se efter "Det skæve tårn." Køber kort af tårnet og sender det hjem. Rom om eftermiddagen, men kun kort ophold, og skifter tog til Brindisi.

Fredag den 28. september

Blev kaldt på kl. 3 morgen, en halv time før Brindisi. Morgenkaffe kl. 4 i hotellet. Jansen spiser æg og flæsk. Velbekomme. Kl. 5 i motorbåd til flyvemaskinen. Vi er 16 passagerer. Stor 4-motors maskine, vandflyver. Afgang kl. 6. Flot fart hen over vandet, men for tidligt at fotografere. Desuden forbudt.

Det hopper slemt over de græske bjerge. Jansen bliver meget syg og fortryder vistnok æggene og morgenflæsket. Kl. 10 i Athens havneby. Så Corinth Kanal tydeligt under mit vindue.

½ times ophold for at fylde benzin på, men ikke noget at se. Der ligger en mægtig vandflyver ved siden af, også fra Brindisi, men med kun en passager. En smuk dame med masser af blomster stablet op omkring sig. "Perhaps a widow," siger en af englænderne.

Så fløj vi igen, uden at se Athen og Akropolis. Det gjorde vi dog, da jeg fløj med hollænderne for to år siden. Forskellige øer under os blandt andre Milo. Tænkte på Venus et øjeblik. Så blev Jansen, tidligere Director of Agriculture i Congo, syg igen så jeg måtte give ham et

par af mine dyrebare Vasano tabletter.

Der er kommet telegram om at flyvemaskinen, som skal bringe os fra Alexandria til Cairo, er blevet forsinket i Bagdad, så vi må tage med et sent aftentog i stedet for. Stor misfornøjelse mellem de af passagererne, som er raske. De andre er ligeglade.

Landingen i Mirabella på Kreta blev strøget, for at vi kan nå 7-toget. Det hopper ikke mere, nu da vi kun har vand under os.

Kl. 5 ½ så jeg Alexandria og tog et par billeder gennem de ret snavsede vinduer. Så landede vi ret flot på vandet, kom i motorbåd til toldstationen, hvor vi fik stærk engelsk te, mens vi ventede. I bil til et flot hotel, hvor der skrives brevkort til de kære derhjemme. Jansen og jeg går ud for at se på byen, langs havet, hvor der er musik. Bagefter køber vi cigaretter og moskitoolie til vores ben, når vi i morgen kommer længere sydpå.

Vi rejste i Pulman-car, og fik, ligesom sidst i april, glimrende mad. Jeg mindes vor tur sammen fra port Said til Cairo med Nitte, den lille spektakelmager, som han var dengang.

Ankomst i Cairo kl. 11 aften. I Hotel Continental kl. 11 ½. Shepherd's Hotel er lukket indtil november. Udmærkede værelser alle med bad. Vi får alle stukket et kort ud med program for i morgen. Disciplin er godt. Vi bliver kaldt på kl. 2 ½ (Klokken er nu 12). Kufferter parat udenfor døren kl. 3.- Breakfast kl. 3 ½. Afgang hotel kl. 4. I luften kl. 4 ½.

Udmærket ordnet, men lidt anstrengende.

Lørdag den 29. september

Vi kom i luften kl. 4 ½ med landflyver fra Heliopolis Flyveplads. Det var mørkt, så vi så ikke pyramiderne mod vest. Vi stikker over Den Arabiske Ørken og ser ikke Nilen før nogle timer senere, lige før Luxor. Der lander vi på sandet og får benzin ombord. Vi er et stykke fra byen, så der er ikke noget at se. Videre over sandet til Wadi Halfa. Lander der kl. 11 ½ og kører i biler til et rest-house, hvor der serveres Lunch af kulsorte boys, men ikke så dårligt endda. Selv Jansen liver op igen.

Vi svinger over Nilen et par gange, snavset, grå (men

*Sudan. September 1934. Bachs tekst:
En landing et sted langs Nilen, på vej til
Khartoum.
Flyet hedder Hannibal og er fra Impe-
rial Airways. London.*

frugtbar siges der jo) og grim. Ingen fugle eller krokodiller at se.

Det bliver varmere, og det hopper slemt. Tager et par Vasano tabletter. Jansen og en engelsk dame får også af mine tabletter. Nu er der kun tre tilbage til mig selv; og de kan jo ikke fås hernede. Men det går vel. Fortryder at jeg ingen cognac har med denne gang, men liver op, da jeg opdager, at stewarden ombord har både gin og brandy til salg. Nu går det storartet. Selv Nilen ser mere tiltalende ud nu.

Men lang er turen nu alligevel. Sandsletter og sandhøje i

en uendelighed. Det bliver sent. Solen glider ned og ingen tegn til landing endnu. Det bliver efterhånden helt mørkt, og vi går højere op, et dårligt tegn mener jeg. Intet at se, ingen lys neden under os. Håber at piloterne "know their business", som en af passagererne siger. Vi flyver og flyver, i lange tider, men åbenbart ikke helt ud i det blå, for ude i horisonten ser jeg nu en grøn raket fare op i luften, og nu brænder der også ganske små bål dernede her og der, åbenbart for at vise vej.

Så ser vi endelig Khartoums flyveplads under os og Khartoum bys tusinder af lys på den anden side af floden.

Vi lander, i skæret af mange bål og en projektør, roligt på vandet, uden et bump. Piloten "knows his business" alligevel, lader det til.

Da jeg er i shorts, smører jeg Citronella olie på benene, for øvrigt overflødigt, da det viser sig, at der ingen moskitoes er i Khartoum på denne årstid.

Moderne hotel, ledet af franskmand (efter min mening dog armenier), men rasende varmt i værelserne. Damerne protesterer højlydt, dødtrætte som de er efter den lange tur. Mit malaria-thermometer står på over 38, da det har ligget lidt på bordet, og kan ikke slås længere ned. Kun ved at stikke det i munden først, kan det et øjeblik slås ned på 37. Højst mærkeligt, og vist nok ikke sundt. Spørger franskmanden til råds, på fransk. Han bliver venlig og råder mig til at sove under åben himmel, på terrassen udenfor hotellet hvor der nu, før middagen, drikkes cocktails af passagererne.

Det gør jeg så, på en feltseng, uden moskitoenet, men meget god. Sov godt til kl. 4 – med en flaske Vichyvand ved siden af sengen. Hørte en løve brøle et par gange langt borte, men boyen fortalte mig næste morgen, at den sad i et bur i en have i nærheden.

Søndag den 30. september

Oppe ved daggry, drak kaffe og spadserede langs Nilen, stor og bred og smuk her. Breakfast kl. 6. Af sted kl. 6 ½. I dag har vi ikke så travlt, lader det til. Vi ser ikke noget til Nilen i de næste timer. Sandørkenen forsvandt gradvist i går. Der bliver nu mere og mere bevokset under os. Her og der endog lidt skov, afvekslet med krat og græs med spredte træer. Spredte kvæghjorde og geder, men intet storvildt at se.

Det regner lidt nu og da, så der er fedtet på flyvepladsen i Malakal, en negerbebyggelse hovedsagelig, lader det til, ved Nilen. Der spises Lunch i et stort telt på flyvepladsen, og så går det videre.

Vi er nu i troperne, i regntiden, med mørke regnskyer foran os. Det hopper næsten ikke i dag, så humøret er bedre hos de fleste, trods den truende regn og torden. Under os er afvekslende græs og skov, som efterhånden bliver ret tæt, dog ikke så kraftig og dystre som på Sumatra f.eks.

Vi ser nu enkelte stykker storvildt, først nogle hjorte og senere et par giraffer. De ser fantastiske ud, særligt når de løber. Vi ser også nogle wildebeest eller hartebeest, og en af damerne sagde, at hun så en løve lige under os, men det troede vi nu ikke på.

Piloterne havde lovet os elefanter i eftermiddag, når vi nåede Nilens store papyrussumpe, men det blev der intet af. En større tordenbyge tvang os mod vest, helt ud af kurs og lidt efter mødte vi regn og stærk modvind i et par timer. Vi kunne se på skoven under os, at stormen var lige imod.

Lidt senere hørte vi, at vi ikke avancerede mere end 55 miles i timen, i stedet for 90, så vi måtte nøddlande et eller andet sted for at få benzin. Juba, dagens mål, var endnu for langt borte. Benzindepoter og ryddede, aflange landingspladser i skoven, findes her og der på hele ruten Cairo – Capetown, til held for os i dette tilfælde.

Ved 4-tiden gik vi pludseligt lavere, svingede rundt et par gange og landede glat på noget der kunne ligne en flyveplads, når man så nærmere til. Vores fører, eller kaptajnen, som han kaldtes, havde kun en gang tidligere været der for to år siden. Men benzin var der i massevis i et skur, under opsyn af en indfødt, og det var jo hovedsagen.

Vi havde knapt fået hjulene på jorden, og var kommet udenfor for at strække benene, før de indfødte strømmede til i massevis, mænd, kvinder og børn i alle aldre. Nogle af de voksne var fantastisk høje, mindst to meter, tror jeg; og de var alle splitternøgne, hvilket jo bragte et par af damerne, som ikke før havde været uden for Piccadilly og Regent Street, til at rødme lidt gennem pudderet. Jeg tog fotografier til højre og venstre og håber de bliver gode trods ret dårligt lys så sent på dagen. Et par af de indfødte havde en lang fjer i håret som pryde. Andre, som vist var syge, var smurt ind i et eller andet og så rullet i grå aske.

Det blev helt mørkt, inden vi nåede Juba, men nu var vi jo vant til det fra i går. Der var blus og raketter igen, et helt fyrværkeri.

Juba ligger midt i det "mørke" Afrika. Det siges, at der endnu af og til kommer løver og elefanter tæt op til

husene. Men byen er i stærk udvikling. Endestation for sejladsen på Nilen.

Hotellet er godt, alle verandaer og værelser omhyggeligt indesluttet af moskito-screens, så man føler sig forholdsvis sikker mod malaria. Alligevel tager vi alle en god dosis kinin. Det hører vist til i Juba. Der er stor fest med trommer og tam-tam'er, i en negerhytte tæt ved, men man vænner sig til den ensformige rytme og bliver søvnig af den.

Mandag den 1. oktober

I dag er det sidste dag i flyvemaskinen. I eftermiddag er vi i Nairobi. Tænk så hurtigt den rejse er gået. I onsdags i London og i dag midt i Afrika, og, dersom jeg vil, på løvejagt i morgen.

Monsieur Jansen sagde farvel i morges på flyvepladsen. Han skal nu med bil en 800 kilometer mod sydvest, ned til Albertsøen, hvor han er ved at organisere fiskeriet. Han var ikke noget værd i luften, men var i øvrigt, så snart han følte fast grund under fødderne, en morsom rejseledsager, og en stor charmør og dameven; men fræk til det yderste, dog altid iklædt fransk smidighed og elegance både i sprog og væren. (Herefter har Niels B. Bach skrevet en halv snes linier, som han efterfølgende har overstreget meget grundigt) Men nu er han altså væk, og vi hænger et par tusind fod oppe i luften, med - for mit vedkommende - næsen flad imod Micaruden, for bedre at se de løver og elefanter, som efter sigende skal være dernede. Men vi ser ingenting, bortset fra nogle få hjorte, så jeg bliver efterhånden søvnig og tager mig en lille lur.

Det ærgrer mig lidt, at ingen vækker mig, da vi, i en bugt af Nilen, ved Nimule, flyver lige over en stor flok vandbøfler og et halvt hundrede store flodheste. Jeg ville gerne have haft et fotografi af dem. Men jeg trøster mig snart. Vilde dyr er der nok af. Dem får jeg nok at se, endda på meget nærmere hold.

Kl. 10 landede vi i Entebbe ved Victoriasøen.

Herligt klima, vistnok knap 4000 fod over havet. Jorden opdyrket rundt omkring, mest majs og bomuld. Der er vist også et par sukkerfabrikker i nærheden. Så fløj vi

over et hjørne af Victoriasøen (så et par krokodiller og nogle ænder) til Kisumu. Bil til hotellet, Lunch og tilbage til flyvepladsen, hvor vi fordeles over to nye, lidt mindre maskiner. Jeg kommer i Atalantatypen, den hurtigste. Vi flyver snart forbi den anden maskine, som slås med en regnbyge ude til højre. Vi flyver over bjerge og høje. En halv times tid før Nairobi begynder kaffeplantagerne, nydeligt anlagte. Kenya Coffee er jo berømt i London og betales med dobbelt pris, hvis den er god vel at mærke. Og det kan den jo ikke altid være, eftersom en del af plantagerne er på fallittens rand.

Nu kommer Nairobi, 5500 fod over havet, dejligt klima averteres der med, ingen skatter, men jagt, sport osv. Jeg hører dog af en af passagererne, som kender landet, at Nairobi har skjulte fejl, som man ikke opdager, før det er for sent. Jeg trøster den naive mand med, at det er Nairobi ikke ene om.

Så landede vi midt i en sværm græshopper, og jeg trådte på en, på størrelse med en frø, straks da jeg – som første mand – steg ud. Og det gjorde jo straks et lidt dårligt indtryk.

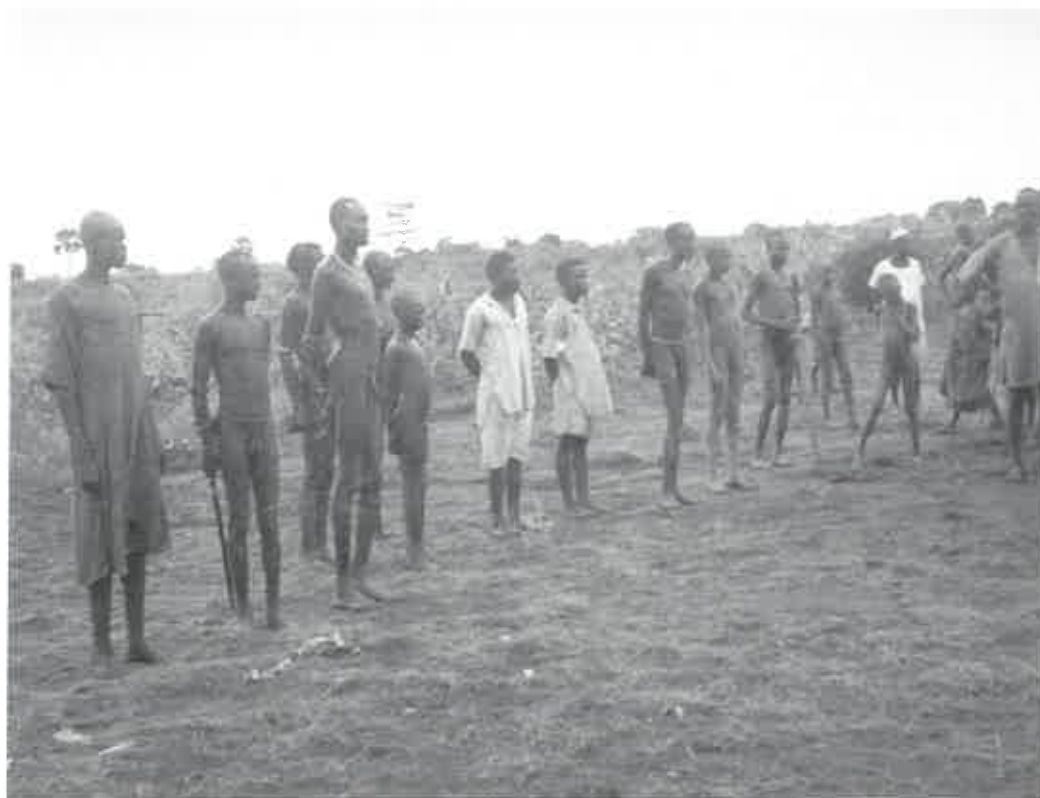
Det gik dog hurtigt over, for der stod jo – udenfor rækkeværket – hr. Bursell med bil for at køre mig til en af hans plantager, Kalimoni; en invitation som jeg jo gerne tog imod. Der var kun tre kvarters kørsel derhen.

Kalimoni tirsdag den 2. oktober og onsdag den 3. oktober

Der er dejligt heroppe. Klimaet er sundt og behageligt, og Bursells har et udmærket hus, af sten som i Europa. Der er lagt et udmærket program for mig, af mine elskværdige værter. I dag og i morgen ser vi på hr. Bursells sisal- og kaffeplantager, (hvor der er ansat et halvt hundrede skandinaver); på sukkerfabrikken Sukari; og også lidt på Nairobi, hvor jeg skal gøre et par indkøb, ordne min billet Mombasa – Bombay osv.

Torsdag morgen kører vi så i bil til Arusha, Chini, 240 miles herfra gennem "The Southern Game Reserve," hvor der nok bliver lejlighed til at fotografere storvildt.

Hr og fru Bursell tager med, men lille Elisabeth, 4 år, bliver hjemme hos den engelske guvernante.

Torsdag den 4. oktober

Op kl. 6 – Breakfast, og så af sted kl. 7. Jeg sidder foran hos hr Bursell, så jeg nemt kan liste ud af bilen, dersom der skal fotograferes.

Vi passerer Nairobi, køber tandpasta og morgenaviser og kører videre. Så kommer vi forbi "The Karen Estate," Westenholts mislykkede kaffeeventyr. En time efter er vi i Game Reserven. Det første, vi ser, er nogle antiloper og hjorte, temmelig sky. Så kommer der nogle wildebeest og hartebeest. Mellemting mellem køer og hjorte, ser de ud til, men de er også ret bange. Det næste er en stor struds, men ikke helt nær nok til at fotograferes. Vi kører i mange sving mellem høje og små sletter, alt sammen med tørt og vissent græs, med spredte træer og lidt krat her og der, men næsten ikke en grøn gren. Ubegribeligt at vildtet synes her er så dejligt.

Sudan. September 1934. Bachs tekst: Let sommerpåkledning i Sudan. Dette bragte et par af damerne, som ikke havde været uden for Piccadilly og Regent Street, til at rødme lidt gennem pudderet.

Modsat side øverst: Sudan. September 1934. Bachs tekst: Nødlanding i Sudan for at få benzin, som var ved at slippe op, grundet storm imod. Sorte damer og herrer i let påklædning.

Modsat side nederst: Sudan. September 1934. Bachs tekst: Ved en nødlandingsstation i Sudan. Mænd, kvinder og børn i alle aldre strømmede til.

KKisumu, Tanganyika. Oktober 1934. Bachs tekst: I Kisumu lufthavn fordeles vi i to lidt mindre maskiner. Jeg kommer i Atalantatypen, den hurtigste. Vi flyver snart forbi den anden maskine, som slås med en regnbyge ude til højre.

Modsat side øverst: Tanganyika. Oktober 1934. Bachs tekst: Knogler af zebraer, hjorte og giraffer dræbt af løver. Knoglerne samles af masaierne, som sælger dem til den indfødte købmand.

Modsat side nederst: Tanganyika. Oktober 1934. Bachs tekst: Masaierne i deres fantastiske påklædning, et stykke skind, mange metalringe rundt omkring på kroppen, og et langt spyd. Bursells bil.

Der ser lidt frodigere ud nede i en dal, vi passerer. Der har måske været vand en gang for måneder siden, da det regnede lidt. Nu er der i hvert fald tørt, men alligevel er der vildt dernede, en 6-7 zebraer og nogle giraffer. To af dem står lige ved vejen og bliver stående, indtil bilen holder lige ud for dem, så jeg får tid til to billeder, inden de humper af sted. De ser glimrende ud i det fri og er af imponerende størrelse. Lidt senere fotograferer jeg zebraer og store hjorte på nært hold, men strudse har jeg ikke held med.

Den bliver efterhånden lidt ensformig, denne lange køretur på dårlig vej med soltørret græs og krat på begge sider. Kun masaierne i deres fantastiske påklædning, et stykke skind, mange metalringe rundt omkring på kroppen, og et langt spyd – og så dyrene – lever lidt op i landskabet engang imellem.

Vi stopper midtvejs ved en indisk købmand, for at få benzin. Samtidig ser vi på masaierne, som sidder i flok udenfor. De sælger skind og knogler af storvildt – fra

løvernes mange "kilis" rundt omkring – til købmanden. Jeg fotograferer et helt bjerg af disse knogler – indhegnet med pigtråd – som ligger i nærheden af butikken.

Vi kører nedad, henimod Tanganyikasletten, og gør holdt – for at spise lidt – i en dal hvor der løber en å, det eneste vand vi har set i dag – der er grønt hernede, og der ligger store dynger af elefantgødning, men vi ser ingen af de store dyr. De kommer vist kun ned fra højene aften eller morgen.

En times tid efter ser jeg en giraf-antilope, et ret sjældent og mærkeligt dyr, lige ved bilen. Ellers intet særligt. Ved Longido bliver vejen dårligere. Lidt der forbi møder vi en engelsk familie, åbenbart på jagttur (safari), men traileren (af den slags som Bryde talte om) var for tung for bilen, nu da det gik opad. De kom fra Mombasa, men sad nu fast med vandet kogende i køleren. De bad om vand, men vi havde ingenting, men de fik så $\frac{3}{4}$ liter kaffe hældt på radiatoren, hvad jeg håber, har hjulpet dem så meget, at de kunne nå Longido, hvor der er vand.

Vejen bliver værre, med dybe huller, fyldt med ganske let støv, som i bølger vælter ind i vognen, hvis man ikke slipper ud af hullet med det samme.

Vi ser en flyvemaskine på vej fra Moshi, som ikke er så langt borte mere. Kilimanjaros sne kommer frem af skyerne, netop da vi når Moshi, som for resten skuffer noget. Der findes dog et hotel, apotek, læge, købmand og posthus, og klimaet skal være køligt, men ikke malariefrit.

Nu nærmer vi os endelig Arusha Chini, kun 12 miles tilbage, men det er bælgmørkt, før vi når frem til Lindstrøms hus. Der står de alle sammen og råber "Velkommen til Afrika." Mange tak.

Så drikker vi noget på Lindstrøms veranda. Lindstrøm vil gerne have mig med på løvejagt næste morgen kl. 4; jeg kan låne en 37-5 riffel af ham. Jeg siger dog nej – tak, da jeg først vil se terrainet ved dagens lys, og gøre et par prøveskud med den riffel, før jeg skyder på en løve. Det synes også Lindstrøm er rimeligt nok, og det aftaler vi så; altså i overmorgen (lørdag) tidlig kl. 4. Jeg kører hjem til Holms (ingeniør D.R. Holm) nye hus, en kilometer borte. Bursell bliver hos Lindstrøms.

Fru Lindstrøm driver en Pyretheenfarm (Blomster

som bruges til filt, og som koster mange penge) i Uganda. I mellemtiden styres huset i Arusha Chini af en niece, frøken Lindstrøm.

Der er dejligt i Bu's nye hus under store træer ved floden, og vi er glade over gensynet, og drikker snaps dertil. I morgen får vi travlt. Der er jo ikke så lidt, jeg skal se, og meget der skal tales om.

Vi spiser en udmærket middag, og drikker et lille glas til. Så tager vi kinin – der er jo meget malaria på plantagen – og går i seng. Det var en interessant, men lang og støvet dag.

Fredag den 5. oktober

Bis (ingeniør D.R.Holm) og jeg er som i gamle dage tidligt vågne. Bis laver kaffe, og så snakker vi om Danmark, A. P. og Afrika, lige til det bliver lyst. Så kører vi til Jaggery-fabrikken og til sukkermarkerne. De ser glimrende ud, lige som på Java. Jorden er jo "A 1," som amerikanerne siger, og vand – til overrisling – er der nok af. Og mennesker til at grave og plante er der også – og sol og varme også året rundt – så det skal jo gro.

Men nu skal jeg for resten ikke skrive mere om sukker i min dagbog. Den side af sagen er nemlig i orden, for så vidt. Der mangler kun penge til at sætte foretagendet i gang for, men dem finder vi vel nok ----- Det var en morsom dag. Nu skal vi have kinin og i seng i god tid. I morgen tidlig kl. 4 kommer Lindstrøm. Så skal vi på løvejagt. Riflen har jeg skudt ind: Jeg tør påtage mig at ramme et æble med den. NB: Det er samme riffel, som prinsen af Wales brugte, da han var på løvejagt hernede for nogle år siden.

Lørdag den 6. oktober

Vi sov under dyne, ligesom i Europa. Jeg vågnede kl. 3 og kom til at tænke på løverne, og så kunne jeg ikke sove mere. ----- Så kørte vi, i to biler, et langt stykke hen ad skoven til. Der løb to sjakaler foran os et langt stykke, i lygtens skær.

Damerne er med. De vil følge med omtrent til skovkanten i håb om også at få en løve at se; om ikke an-

652.

MASAI.

C.D.P."

Arusha Chini, Tanganyika. Oktober 1934. Bachs tekst: Spøvevinget gås, en meget stor fugl, som sikkert vejede hen ved 20 pund eller fire gange så meget som en almindelig korttegås hjemme ved Limfjorden.

det så den døde løve, som de åbenbart allerede regner med.

Lindstrøm, som er en erfaren jæger, er vist ikke helt tilfreds med dette arrangement, men svenskerne er jo altid høflige, så længe som muligt i alt fald.

Nu lister vi os, i tusmørke, gennem græs og spredte buske, frem imod skoven, forrest Delamani, neger og glimrende sporfinder, med en lang kniv i hånden; så Lindstrøm og undertegnede begge med tunge repeter-rifler, og så, lidt bagved for at beskytte damerne, Bursell også bevæbnet til tænderne.

Delamani står stille et øjeblik for at undersøge sporet

af en løve. Det vender bagud, ind imod plantagen. Ikke så hyggeligt, særligt for de bagerste i "cavalcaden," som Lindstrøm kalder bagtroppen.

Så står vi stille igen. Delamani lister bagud til Lindstrøm og mig og hvisker "Simba," Det ved selv jeg, hvad betyder, men jeg ser eller hører intet til at begynde med. Måske er det kininens skyld. Den summer endnu i ørerne.

Ja, nu hører jeg også løven. Den brummer svagt en gang imellem ude til højre, nogle få hundrede meter borte siger Lindstrøm. Den bevæger sig åbenbart parallelt med os henimod skoven, så den får vi ikke skud til.

Vi er nu i nærheden af "the kill" en dræbt zebra, som løverne i de sidste nætter har ædt af. Spørgsmålet er nu om de har hørt "Cavalcaden" og er stukket af. Det er knapt nok skydelyst, så vi venter et par minutter. Så lister vi os videre så sagte som muligt. Damerne bliver tilbage og kun Lindstrøm, negeren og jeg lister os frem til et tæt buskads hvorfra der med forsigtighed er udsigt til Zebraen, som ligger ved foden af det lille træ, som Lindstrøm peger på. Vi næsten kravler henad jorden og kommer frem til busken, og hæver langsomt hovedet, tomme for tomme. Ingenting. De har hørt os og er stukket af. Zebraen ligger kun 40 skridt borte, med opreven mave osv. Sådan endte den løvejagt.

Vi lusker hjemad, til bilerne, som står ved et par småsøer i kanten af plantagen.

Så tog Bis og jeg en lille tur ud alene, for at skyde Sandgrouse; det er vist ikke så spændende, men giver måske mere på tasken. Jeg skød to brune fugle, som Bis sagde, vistnok var sandgrouse. Jeg tvivlede dog, da halen var ret lang. Det viste sig da også senere at være kanel-duer. Men de var kønne, og smagte også godt.

Efter Breakfast kørte jeg en tur med Bursell og Lindstrøm, for at se på sukker, sisal, bomuld og majs, som alt sammen vokser udmærket. Kedeligt at det ikke koster noget for tiden. -----

Da vi var færdige med det, inviterede Lindstrøm mig med på gåsejagt ved de to små vandhuller, vi så i morges på løvejagten. Det var morsomt. Jeg lånte Lindstrøms caliber 12 og nogle no. 5 hagl, de største der kunne opdrives. På indianernis kravlede jeg så gennem græsset hen til vandhullerne. Der fløj en enlig gås op. Det kneb at få den ned med no. 5 hagl, men det gik. Det var en spovevinget gås, en meget stor fugl, som sikkert vejede hen ved 20 pund eller fire gange så meget som en almindelig knortegås hjemme ved Limfjorden.

Så travede og listede jeg skiftevis rundt en times tid, indtil jeg endelig kom ret nær til en flok ægyptiske gæs. Jeg fik kun én af dem, men en nydelig brun, hvid og sort fugl på cirka 8 pund.----- Så tog vi hjem til Lunch, og en middagssøvn bagefter. Vi havde jo været tidligt oppe, på løveforskrækkelse. I morgen skal vi ud igen.

Resten af dagen går med at drikke te og drøfte planta-

gens mange problemer, og så til middag hos Lindstrøms.

Søndag den 7. oktober

Oppe igen kl. 4. Kaffe og så af sted med Lindstrøm, som henter mig i bil. Holms vil ikke med i dag, da de mener, at der ingen chancer er, når vi er så mange. Cavalcaden er altså i dag lidt kortere, men løverne hører os alligevel. Da Lindstrøm og jeg omsider når frem til busken, ser vi to løver sidde ved zebraen, men med hovedet vendt imod os, på vagt, med spidse ører. Lindstrøm hvisker "skyd straks!" Men der er ikke tid til at få sigte – i det usikre lys – før de springer væk i det høje græs. Så gik vi hjem igen, lige som i går, uden løve.

Resten af dagen taler vi om forretninger, indtil Lindstrøms og Bursells kommer til middag. Vi får vildgås til middag. Udmærket. Den anden gås gav jeg til frk. Lindstrøm.

Mandag den 8. oktober

Alle gode gange tre. Vi er oppe igen og på krigsstien, Lindstrøm, Bursell, jeg og negeren. Damerne er blevet hjemme i dag. Lindstrøm har i går aftes lagt endnu en zebra, og en lille hjort (ampala) ud til Kill'et som efterhånden var blevet ædt næsten op. Jeg kan mærke på Delamani, at chancerne er gode i dag. Han går meget langsomt og forsigtigt lige fra begyndelsen, og vi har ikke gået langt, før han gør tegn til os, at der er løver i nærheden. Vi er tidligere på færde i dag. Det er endnu bælgmørkt, så vi må af og til lyse op for fødderne med en lille elektrisk lommelygte.

Så knurrer pludselig en løve ude til venstre. Den kan kun være et halvt hundrede skridt borte, ved den lille sø, som lige kan skimtes. Delamani lister hen til os og stikker en sort arm og en lang kniv ned til siden, i mørket, men vi ser ingenting. Vi skimter med møje det store træ ved kanten af søen. Lige ud for os. Det må være der omtrent, at løven er. Den er nede for at drikke og giver sig god tid, og knurrer nu og da, en underlig bugtalerlyd for resten. Forhåbentlig har den ædt godt af zebraen i nat, så den er mæt og ufarlig. Så hører vi ikke mere til

Arusha Chini, Tanganyika. Oktober 1934. Bachs tekst: Min første løve.

den, og vi går videre. Det begynder at blive lyst lidt efter.

Så er vi kun få hundrede skridt fra kill'et. "Nu får vi gå mycket tysta," hvisker Lindstrøm, og det gør vi, tør jeg nok sige. Ikke en lyd høres; kun Bursell får et lille hoste-anfald, men det er ikke så slemt. Det er de tobenedes fodtrin, som løverne ikke kan lide, og som de kan høre på lang afstand.

Vi går nu en anden vej end de andre dage, i en bue ind i skovkanten, i håb om at få løverne lidt bag ved os, så vi eventuelt kan få skud til dem, når de trækker sig tilbage til skoven.

Nu er vi der lige straks. Lindstrøm puffer mig foran; og så mere kryber end går vi de sidste 100 alen. Nu er vi i krattet; ude til højre skal Kill'et ligge, under det lille træ. Jeg glori gennem jagtbrillernes højre glas; det er rent; og føler på riflens visir om der hænger græs på; og slår safe'en fra. Hjerte og fingre er rolige. Alt i orden. Kom

nu bare med løverne ----- Jeg lister hatten af og kigger ud over buskenes ----- Bøh ----- ingenting at se ----- Delamani ser åbenbart heller intet.

Men vi får ikke tid til at blive lange i ansigtet, før det pusler i det lange græs til venstre. "Der går den," siger Lindstrøm. Bursell er allerede løbet ud til venstre for at komme fri af krattet foran, men han ser åbenbart ikke løven tydeligt nok til at skyde, skønt han et par gange løfter bøssen op. Jeg skal lige til at gå nærmere til Bursell, men kigger dog først igen ud til højre, i retning af Kill'et. Hvadfor noget ----- er det store gråbrune dyr, der lunter frem bag en busk, ikke en løve? ----- Jo, minsandten ----- jeg sigter med det samme, omtrent på dyrets skulder og trykker af. Det er nu lyst nok, så jeg føler mig sikker på at ramme et eller andet sted på det store dyr, som lunter langsomt fremad, med siden til, kun et halvt hundrede meter borte.

Løven gav et brøl af smerte, og var ved at vælte om til højre, da kuglen slog ind fra venstre side, men den rettede sig igen og forsvandt i græs og småbuske omtrent 15 meter længere til venstre, uden at jeg fik ladet om og skudt igen. Heller ikke de andre, som knapt havde set hvad der foregik på min fløj, fik tid til at skyde.

Så stod vi og gloede lidt ----- hvad for noget. --- skal den virkelig slippe fra os alligevel, efter alle de anstrengelser, tre halve nætter i træk. Men det gør den dog ikke; nu griner nemlig Delamani hvidt og kulsort; han kan høre løven stønne et sted foran os ----- nu hører jeg den også. Det lyder som om den er ved at dø. Delamani sætter en finger hårdt mod min venstre side lige under skulderen. Lungeskud mener han åbenbart.

Lidt efter bliver der stille. Så går vi i en bue frem imod græsset, hvor den forsvandt. Delamani kravler op i et træ, for bedre at kunne se over buskene. Der ligger den bag en lille busk, død, med et stort hul i siden, som blodet vælter ud af. Stakkels dyr. Det er en hun, et stort smukt dyr med et dejligt skind.

Vi sætter os, den sorte og jeg, på en træstamme tæt ved, medens de andre tager hjem for at hente damerne, som vil se løven, hvor den faldt. Det varer omtrent et par timer, før de kommer tilbage.

Nu bliver der fotograferet i større målestok, løve for-

fra og løve bagfra, med eller uden jægere og damer, i alle stillinger.

Så er løvejagten forbi, og vi tager hjem at spise frokost. Men først takker jeg Lindstrøm for hans store arbejde med at lægge daglige Kills ud til løverne. Uden Lindstrøm havde jeg ikke så hurtigt, allerede fjerdedagen efter min ankomst til plantagen, fået min løve. Og Delamani får en 20-shilling seddel for sit arbejde, som for resten ikke er færdigt endnu.

Skindet og hovedet, skal nu saltes og sendes hjem til København til videre behandling. Allerede et par timer efter kom han med de to lykkeben, to små knogler fra løvens nøgleben, samt med kuglen. Den sad oppe i ryghvirvelen. Det tomme patronhylster får jeg også med hjem, til erindring.

På vejen hjemad begynder Lindstrøm, den utrættelige jæger, at tale om den store flok elefanter, der holder til på den anden side floden, kun få timers gang herfra. Nogle af hannerne skal have stødtænder på over 150 pund stykket. Men jeg må sige nej-tak. Det får vente til en anden gang. Vi har travlt nu; jeg skal jo rejse fra Mombasa allerede på torsdag.

Tirsdag den 9. oktober

Så slider vi altså i det for at blive færdige inden torsdag. Lange konferencer med Bursell og Bis, og mange forskellige forslag drøftes. Men vi vender stadig tilbage til én bestemt plan, som synes at være den rigtige. Så skriver jeg et brev derom, på 10 sider, til A.P. - Bis skriver det rent på den lille Corona. Jeg fik jo ikke min egen Remington med i flyvemaskinen på grund af overvægt. Vi bliver færdige onsdag eftermiddag, et par timer før vi skal af sted.

Bis kører mig til Voi station, 110 miles herfra. Toget går derfra kl. 3 ½ i morgen tidlig, i Mombasa kl. 8 morgen. Damperen "Karanja" går kl. 12; i Bombay 9 dage senere, den 20. oktober.

Så sagde jeg farvel til Bursells, Lindstrøms og fru Holm onsdag eftermiddag med tak for den interessante og hyggelige uge på Arusha Chini. Bis og jeg sover nogle ti-

mer i resthousen på Voi station, indtil toget kommer ved 3-tiden. Det er her på denne station, at stationsforstanderen af og til har været indespærret nogle timer, fordi der var løver på perronen; det er også her at en løve for et par år siden gik op i sovevognen og tog en englænder med ud gennem vinduet for senere at æde ham. Det er ingen krønike, men en sandfærdig illustration af, at der – hvor lidt aggressiv løven ellers i almindelighed er – til tider ingen grænser er for dens dristighed.

Nu kom toget. Ja så farvel Bis og tak for den gang. Hils hjemme og på gensyn. By - by -----.

Det var mine dagbogsoptegninger, Kære Bitte, om min første tur til Afrika. Alt sammen skrevet i en fart, nu og da under rejsen. Gem de 31 sider hen, når du har læst dem. Måske vil det, om nogle år, mere Nitte at læse om, hvordan papa fløj til Afrika, og skød den store Missekate, hvis skind mor fik i julegave.

Kærlige hilsener til jer alle tre.

Din Niels

Mombasa torsdag den 11. oktober

Nu har jeg set lidt af Mombasa. Svarer omtrent til Cheribon (= Tjirebon) på Java. Næste brev bliver fra Bombay 20. oktober. Måske kan jeg da samtidig sende nogle fotografier fra Afrikaturen. Har taget 6 gange 16 = 96 billeder, men ingen fremkaldt endnu.

Efterskrift

Brevet afskrevet og lempeligt redigeret (f.eks. navneord med lille begyndelsesbogstav og å i stedet for aa) af Villiam Mortensen, den 8. juli 2009.

Kuerten er fra Hotel Taj Mahal i Bombay med billede af hotellet fra kolonitiden på bagsiden. Kuerten er adresseret: Mrs. Agnete Bach, Overgaden 40, 4, Copenhagen K. Denmark. Frimærkerne er stemplede: BOMBAY 20.OCT 1934.

Kildehenvisninger

Ammundsen, Esther: Amanda fortæller.
(Tidsbilleder fra det 20. århundrede).

Gravgaard, Esben: Nordvestjyske bønder som kreatur-
handlere i Nordsørummet. (udgivet 2006).

Groshennig, Max: Slægten Breinholt. (Udgivet 1907).

Hornby, Ove: Ved rettidig Omhu. Skibsreder A.P. Møller
1876 – 1965. (udgivet 1988).

Vils, Torben m.fl.: Vestervig – Historier fra byen.
(udgivet 2003).

Kjærgaard, Jørgen: Vestervig Kirke i tusind år. (udgivet
2009).

Bach, Christen Lyngby: Erindringer fra Vestervig.
Sydthy Årbog 1992.

Mortensen, Villiam: Kvæghyrden fra Ørum sø.
Sydthy Årbog 1984 .

Thisted Amtstidende 18.04.1872: Dødsannonce over
Christine Bach.

Ålborg Stiftstidende 01.10.1961: Dansk-Amerikaner der
har nedlagt tigre i Indien og løver i Afrika, og som ejer
sukkerfabrik i Florida hæger om lystgård ved Agger.

Thisted Dagblad 05.09.1970: Købmandssønnen fra Thy
blev international sukkerkonge.

Thisted Dagblad 25.04.1973: Købmandssøn fra Thy fik
eventyrligt liv.

World History Newsletter. November 1982.
(www.Clewiston-fl gov)

Thisted Dagblad 03.10.1995: Da der lå hushøje kulbun-
ker i Krik. Villiam Mortensen.

Fagbladet Finans 2001: Derfor krakkede
Landmandsbanken.

Danske Landmænd og deres Indsats.
Thisted Amt. Nationalt Bogforlag, Herning 1945.

Krak: Blå Bog (1960 og 1972).

Weilbach: Dansk Kunstner Leksikon.

Danmarks større gårde (bind 4).

Trap: Danmark (Ringkøbing Amt samt Hjørring, Thisted,
Ålborg Amt).

Wikipedia: Den frie encyklopædi.

United States Sugar Corporation:
A family of Agribusinesses.
www.cielgroup.com/agro/sugar-Tanzania.aspx

SKJØDE vedrørende handel med Ørum sø
dateret 23.12.1895.

Forhandlingsprotokol for interessentskabet
Ørum og Flade søer.

Brev fra Niels Breinholt Bach til
fru Agnete Bach. (Efteråret 1934).

Brev fra Mærsk Mc-Kinney Møller til Villiam
Mortensen, dateret 29.juni 2009.

Gravsten på Vestervig Kirkegård. Bachslægten.

Mundtlige oplysninger fra: Erik Juel Nielsen,
Politihistorisk Arkiv, Ålborg. Billund kommunes
Egshistoriske Arkiv. Jenny Bach, Hurup, samt andre
borgere fra egnen.

Herredsfuldmægtig C.L.Bachs tjenestebolig tegnet af arkitekt Ulrik Plesner. Huset tilhører nu Vestervig Musikskole. Foto fra 2010.

I Vestervig kaldte man ham "Java-Bach," men hans rigtige navn var Niels Breinholt Bach. Han var søn af en storkøbmand, og på mødrene side var han ud af en kendt vestjysk kreaturhandlerslægt. Kemiingeniør Niels B. Bachs rige evner, handelsblodet i hans årer og hans legendariske foretagsomhed satte sig såvel lokale som globale spor. Som plantageejер, opfinder og fabrikant agerede han på verdensplan. Han spiste kirsebær med de store indenfor dansk erhvervsliv, men når harejagten gik ind, stod han på kongeposten i Rodenbjerg i Thy.

forlaget knakken

ISBN 978-87-88797-23-7

9 788788 797237